

TÖRVÉNYPHARASZAT AZ EGYHÁZBAN (16–18. KÁNON)

UJHÁZI LÓRÁND
az esztergom-budapesti érseki bíróság bírójája

2009-ben XVI. Benedek pápa a *Rota Romana* bíráihoz intézett üzenetében az 1095. kánon, vagyis a házassági beleegyezésre való képtelenség túlságosan tág értelmezésének¹ veszélyeire figyelmeztetett.² A pápa ennek kapcsán arra a problémára utalt, hogy ma mintha túlságosan tágan értelmeznék ezt a kategóriát, jöllehet a házasságra való értelmi képeség alatt azt a viszonylag alacsony követelményt értjük, hogy a felek képesek-e felfogni, hogy a házasság egy férfinak és egy nőnek a felbonthatatlan életszövetsége, ami a felek kiteljesedésére, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul. A szentatyának ezt a beszédét többen, közöttük Antoni Stankiewicz, a *Rota Romana* dékánja a kánoni házasságjog hiteles értelmezésének tulajdonította. Így egyrészt a kánonjogászok figyelme újra a törvénytárgyárat fogalma felé fordult, másrészt arra is felhívta a figyelmet, hogy a törvények tárgyárat az Egyházban rendkívül összetett és számos területet érintő tevékenység.

A törvényekkel kapcsolatban ideáltípikus elvárás, hogy pontosak legyenek, ebből adódóan az a jó, ha nem szorulnak tárgyáratra. Ha a törvény jelentése, szóhasználat, kiterjedése nem világos, és ebből adódóan követése illetve megismerése nehézséget okoz, tárgyáratra szorul.³ A törvénytárgyárat lényegében érinti a mindennapi életet, hiszen a törvények alkalmazásának és alkalmazhatóságának konkrét kérdéseire mutat rá. A törvénytárgyárat elsősorban nem öncélú jogfilozófiai kérdéseket érint – bár előfordulhat ez is, ha a tárgyárandó jogintézmény vagy törvény ilyen jellegű –, hanem az egyes törvény szavainak értelmét vagy a törvény pontos terjedelmét világítja meg, és ezzel nagyban hozzájárul a jogbiztonság megteremtéséhez. Minden jogi kultúra⁴ egyik központi kérdése a törvények tárgyárat, s ezekhez a

¹ Interpretatio – Az Egyházi Törvénykönyv magyar fordítása a ‘tárgyárat’ kifejezést használja.

² Vö. XVI. Benedek, *Alloc.*, 2009. I. 29. http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2009/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20090129_rota-romana_it.html

³ Vö. GAETANO LO CASTRO: *Conoscenza e interpretazione del diritto*. In AA.VV.: *Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1996, 11–15.

⁴ Például a római joghoz lásd PAOLO FREZZA: *L’interpretazione del diritto nella storia della giurisprudenza romana*. In AA.VV.: *Atti del colloquio romanistico*. Roma: Libreria editrice della Pontificia Università

jogi kultúrákhoz kapcsolódik az Egyház saját joga is.⁵ A téma természete magával hozza, hogy az egyházjog ezen a területen a világi jogban is használt hermeneutikai, magyarázati módszert és terminológiát (párhuzamos törvények, törvényhozó célja, a törvény célja, stb.) használja.⁶ Ugyanakkor az is igaz, hogy az Egyház hierarchikus felépítése és az egyházjog sajátos, az Egyház természetfeletti célját támogató küldetése miatt, a magyarázat mégis a világi jogtól sok mindenben eltérő módon történik. Olyannyira, hogy a nagy értelmezés-elméleti irányzatok kifejezetten nem is jelennek meg domináns irányzatként a kánonjog területén. Így amellet, hogy a jogbiztonságot, a jogalkalmazás megkönnyítését szolgálja, teológiai vagy természetfeletti értékeket is véd.⁷ illetve azzal, hogy a törvény jobb megértését segíti, az egész Egyház közösségének békéjét és az igazságosságot is védelmezi.⁸

I. A törvényt magyarázat meghatározása

A Törvénykönyv kifejezetten sem a törvényt magyarázat fogalmát nem definiálja, sem a magyarázat menetéről nem ad leírást. A CIC a törvényt magyarázatra jogosultak körét (16. k.), a magyarázatok fajtáit (16. k. 2–3. §) és a magyarázatok szabályait (17–18. k.) határozza meg. Ha a törvényt magyarázat meghatározását keressük, azt látjuk, hogy a szerzők többsége is vonakodik definíciót adni. A meghatározástól való tartózkodás oka az attól való félelem, hogy esetleg leszűkítik a törvényt magyarázat fogalmát, vagy ami talán még veszélyesebb, hogy átlépi azt a határát, amelyen túl már nem törvényt magyarázatról beszélünk.⁹ Mindennek ellenére a törvényt magyarázatra vonatkozó, általános meghatározásként fogadhatjuk el, hogy az az adott törvény szövegének, jogalkotási céljának, értelmének esetenként alkalmazhatóságának megvilágítása úgy, hogy közben nem felejtjük el a törvényhozó eredeti szándékát, amit a törvény kibocsátásával akart elérni.¹⁰ A törvényt magyarázatának szükségességét nem feltétlenül a törvényt pontatlan vagy kétes megfogalmazása teszi indokolttá. Mivel a

Lateranense, 1979, 41–53. A különböző civil jogi iskolák interpretációs beállítottságához lásd OMBRETTA FUMAGALLI CARULLI: Soggettività dell'interpretazione e diritto della Chiesa. *Il diritto ecclesiastico* 1970/81, 103–106.

⁵ Számos tanulmány jelent meg az elmúlt évtizedekben a törvényt magyarázatok lényegéről, módjáról az Egyházban betöltött szerepéről. Legjelentősebb törvényt magyarázatokról szóló monográfiák: RODOLFO SACCO: *Il Concetto di interpretazione del Diritto*. Torino: Libreria Scientifica G. Giappichelli, 1947.; EMILIO BETTI: *Teoria generale della interpretazione*. Milano: Giuffrè, 1955.; Uő.: *Interpretazione della legge e degli atti giuridici*. Malano: Giuffrè, 1971.; GIOVANNI GALLONI: *Interpretazione della legge e degli atti giuridici*. Malano: Giuffrè, 1971.; ORIO GIACCHI: *Formazione e sviluppo della dottrina della interpretazione autentica in diritto canonico*. Milano: Società Editrice „vita e pensiero”, 1935.; IGNATIUS DEKKERS: *De momento rationis legis in legum interpretatione*. Romae: Pontifica Universitas Lateranensis, 1960.

⁶ Vö. CARULLI i. m. 97. – Külön érdekes a római jogi kifejezések és a római jogban kialakult magyarázati lehetőségek (törvény, bírói ítélet, leirat útján) továbbélése a kánonjogban. Ehhez lásd GIACCHI i. m. 9–13.

⁷ Vö. BRIAN E. FERME: I principi interpretativi e „l’inventiva interpretativa”. *Periodica* 1998/87, 193–194.

⁸ Vö. II. János Pál, *Alloc.*, 1983. II. 2. *Acta Apostolicae Sedis* 1983/75, 463.

⁹ Vö. SACCO i. m. 9–11.

¹⁰ „[...] ihre Aufgabe ist, den willen des Gesetzgebers festzustellen.” EDUARD EICHMANN: *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*. Paderborn: Ferdinand Schöningh Verlag, 1929, Vol. I. 51.

jog technikai nyelvezete vagy elvontsága miatt nem mindenki számára világos a törvény által használt szavak és kifejezések jelentése, határa vagy alkalmazási módja, könnyen megeshet, hogy jogilag vagy jogtechnikailag nagyon pontos törvény is magyarázatot igényel.¹¹ Mivel a magyarázat sok esetben hidat épít a törvény szavai (törvényi tényállás) és a mindennapi élet gyakorlata (gyakorlati tényállás) közé,¹² joggal hangsúlyozzák egyes kánonjogászok, hogy a törvények magyarázata igazi pasztorális feladat, hiszen azoknak a törvényeknek a jobb megértését és ezzel követhetőségét mozdítja elő, amelyek kivétel nélkül a lelkek üdvösségét igyekeznek segíteni (1752. k.).¹³

A magyarázat állhat egyetlen jogi aktusból, de lehet összetettebb, hosszabb folyamat is. A törvényt magyarázat iránya kettős, hiszen jelenti a törvény szövegének, szövegösszefüggésének vizsgálatát, de másrészt jelenti a törvény születésének, a körülményeknek, az elkészítés folyamatának tanulmányozását is. Erre a második irányra azért van szükség, mert sokszor a törvény szövege túl rövid, és nem ad elég információt a teljes, átfogó magyarázathoz.¹⁴ Azonban, ha ki is lépünk a törvény szövegéből, akkor sem szabad elfelejteni a szöveget és szövegösszefüggést mint a magyarázat elsődleges dimenzióját.

II. A törvényt magyarázat fajtái

A történelem folyamán a törvényt magyarázatok számos formája alakult ki. A hatályos Törvénykönyv közvetlenül csak a hiteles törvényt magyarázatot, közvetve pedig a magán magyarázatot említi. A Törvénykönyv elsősorban a magyarázat végzője felől tesz különbséget a magyarázatok között. Hiteles (vagy hivatalos – bár a két kifejezés a magyarázatok vonatkozásában nem teljesen fedi egymást) a magyarázat, ha azt az illetékes hatóság, saját hatáskörén belül végzi. Más esetekben magán magyarázatokról van szó. A hatóság által végzett törvényt magyarázat, ha azt a törvényhozó vagy az általa ezzel a feladattal megbízott szerv végzi, és törvény módjára kiadják, törvényerővel bír. Bírósági ítélettel és a közigazgatási intézkedéssel is lehet törvényt magyarázatot kiadni, ezek azonban nem törvény módjára a törvényhozó vagy az általa megbízott szerv által kiadott magyarázatok, és így nem is rendelkeznek törvényerővel. A kánoni hagyományban nagy jelentősége van a jogtudósok magyarázatának is. Ezt jól mutatja, hogy alkalmasint ez a fajta magyarázat még joghézag feltöltésénél – mint a jogtudósok közös állandó véleménye – is felhasználható (19. k.).

A magyarázatok technikailag lehetnek úgynevezett *deklaratív* magyarázatok. Ez a törvény egyébként világos szavainak jelentését magyarázza. Ezenkívül lehetnek lényegi – *konstitutív* –, vagyis olyan magyarázatok, amelyek a törvény igazi lényegi

¹¹ Vö. JOSÉ LUIS GUTIÉRREZ: Alcune questioni sull'interpretazione della legge. *Apollinaris* 1987/60, 517.

¹² Vö. VELASIO DE PAOLIS: Le leggi ecclesiastiche. In AA. VV.: *Il diritto nel mistero della Chiesa*. Roma: Libreria Editrice Lateranense, 1995, Vol. I. 292.

¹³ Vö. GUTIÉRREZ (1987) i. m. 519–520.

¹⁴ Vö. LÁSZLÓ ÖRSY: The interpreter and his Art. *The Jurist* 1980/40, 31.

jelentésére mutatnak rá, illetve kiterjesztik vagy leszűkítik a törvényt, vagy a törvény egyes szavainak jelentését.¹⁵ Egyes szerzők az elsőt, a megvilágító magyarázatot, szoros vagy szigorú értelemben vett, a másodikat, a lényegi magyarázatot pedig tág értelemben vett magyarázatnak is nevezik.¹⁶ A kettő közötti alapvető különbség abban áll, hogy míg a *deklaratív*, a megvilágító magyarázat megmarad a szavak értelmezésénél és így az adott törvény horizontján, addig a lényegi, a *konstitutív* nem. Ennek különösebb jelentősége a törvény módjára kiadott hiteles magyarázatoknál lesz (lásd lejjebb). Technikai szempontból az említett nagy kategóriákon kívül egyes szerzők¹⁷ attól függően, hogy a magyarázat mire irányul, még megkülönböztetik azt az esetet, amikor: 1) nyelvi, terminológia kétség tisztázása, vagy 2) a törvény címzettjének, végrehajtójának, tárgyának pontos meghatározása történik. 3) Ezenkívül külön eset, amikor a magyarázat ellentét feloldására törekszik. Ilyen ellentét lehet több kánoni norma, vagy 4) egy konkrét kánon vagy törvény és a szabályozott kérdés egésze között, 5) illetve egy kánoni norma lényege és valamilyen konkrét erkölcsi előírás, vagy az igazságosság, illetve méltányosság alapelve között.

A Törvénykönyv a törvények magyarázatánál nem szól semmit a törvényes jogszokásokról, pedig a Törvénykönyv más helyén a jogszokást, mint a törvények legjobb magyarázóját mutatja be (29. k.). Egyes szerzők abból a szempontból is kiemelik a jogszokásokat, hogy abban a krisztushívők közösségének „jogértelmezése” jelenik meg,¹⁸ hiszen a krisztushívők közössége jogkövető magatartásával, ahogy az egyes törvényeket követi, szintén egy „tág értelemben vett törvényt magyarázatot” végez.¹⁹ Vannak, akik még azt is hozzátézik, hogy ez a *sensus fidei* egy konkrét megnyilvánulása. Nyilvánvalóan ez sem határok nélküli, hiszen ennek is a kinyilatkoztatás, a hit, a hagyomány tiszteletben tartásával kell történnie. Ugyanakkor ez a magyarázat nem a hivatalos magyarázatok ellen vagy helyett van, hanem az összes krisztushívő

¹⁵ Ilyen volt a 917. kánon *iterum* szavának a magyarázata. A 917. kánon lehetőséget biztosít arra, hogy akik a szent eucharisziát egyszer már magukhoz vették, ugyanazon napon ismét – *iterum* – eucharisztikus ünneplés keretében szentáldozáshoz járuljanak. Egy hiteles törvényt magyarázat szerint az *iterum* kétszeri, de nem tetszőleges számú szentáldozást jelent. Vö. PCI, Resp., 1984. VI. 26. AAS 1984/76, 746. Hasonlóképpen a 951. kánonhoz adott magyarázat, ami a kánonban arra az ordináriusra való utalást tartalmaz, aki meghatározza, hogy az egynél több miséért járó adományt milyen módon kell befizetni, a pap saját ordináriusára pontosítja. PCI, Resp., 1987. VIII. 6. AAS 1987/79, 1132.

¹⁶ Vö. ÖRSY (1980) i. m. 31.

¹⁷ Vö. ALBERTO PERLASCA: L'interpretazione autentica della legge: alcune esemplificazioni. In AA. VV.: *Fondazione del diritto. Tipologia e interpretazione della norma canonica*. Milano: Glossa, 2001, 181.

¹⁸ „Interpretazione usuale è quella che viene fatta mediante la consuetudine, can. 27. La consuetudine è introdotta dalla comunità con intenzione di obbligarci.” JULIO GARCÍA MARTIN: *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*. Roma: Edizioni, 1996, 112. Hasonlóan ír UDALRICUS BESTE: *Introductio in Codicem*, Colleague, Minn: St. John's Abbey Press, 1938, 75.; JAMES A. CORIDEN: *Rules for Interpreters*. *The Jurist* 1982/42, 287–288. Ez utóbbi szerző talán kicsit túlzott jelentőséget tulajdonít a jogszokásnak, mint a krisztushívők törvényt magyarázó tevékenységének, hiszen azt állítja, ha a krisztushívők ésszerű okokból nem fogadják el a törvényt, és azzal ellentétes jogszokást vezetnek be, a törvénynek nem lesz hatása. „When the Church does not accept it, a law has no effect.”

¹⁹ Vö. PIO VITO PINTO: Kommentár a 16. kánonhoz. In UÓ. (szerk.): *Commento al Codice di Diritto Canonico*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2001, 18.

– és nemcsak a jogászok – felelősségére²⁰ mutat rá, amivel előmozdítják az egyes jogszabályok helyes megértését és követését.²¹

1. Hiteles törvénytárgyalások típusai

A 16. kánon a hiteles törvénytárgyalásokat mutatja be. Bár a kánon kifejezetten csak a törvény módjára hozott tárgyalásokra használja a hiteles törvénytárgyalás kifejezést (2. §), de a szerzők többsége a bírói ítélettel vagy közigazgatási intézkedés útján kiadott tárgyalásokat (3. §) is a hiteles törvénytárgyalásokhoz sorolja. A hármastárgyalás az egyházkormányzati tevékenység hármastárgyalásához illeszkedik (135. k.), amely az egyes nagyobb jogintézményeknél így a törvénytárgyalásnál külön is megjelenik.²² Bár ezeknek a tárgyalásoknak a jogi értéke jelentősen eltér, de mind a törvény módjára, mind a bírói ítélettel vagy közigazgatási intézkedéssel kiadott tárgyalásban közös, hogy a tárgyalást a hatóság adja ki. Ezeknek a tárgyalásoknak – szemben a magántárgyalásokkal, vagy akár a krisztushívők jogkövető szokásaival – nagy érdeme, hogy hivatalosan is a hit és a közösség egysége, s a *bonum commune* védelmezőinek kell lenniük. Eközben pedig nem téveszthető szem előtt az, hogy a jog elsődlegesen zsinórmérték – ehhez azonban szükséges, hogy az egyes törvények vagy jogintézmények értelme mindig világos legyen.²³

A) TÖRVÉNY MÓDJÁRA KIADOTT TÁRGYALÁSOK

Kánonjogi sajátosság a hiteles tárgyalások első nagy tárgyalási típusa, a törvény módjára – *per modum legis* – adott hiteles törvénytárgyalás. Ezek a tárgyalások a törvénnyel megegyező erővel rendelkeznek. Egyes szerzők azonban úgy látják, hogy önmagukban nem törvények. Erre utal – e vélemény szerint – a Kódex nyelvhasználata is, mikor arról beszél, hogy *per modum legis*, vagyis törvény módjára kiadott tárgyalások, és nem azt mondja, hogy ezek törvények lennének.²⁴ Illetve ugyancsak ezt a véleményt támasztaná alá, hogy ezekre a tárgyalásokra nem vonatkozik a törvényekre érvényes a *vacatio legis* (törvény szüneteltetése) alapelv. Sőt, bár a lényegi

²⁰ Sőt, ebben az esetben kizárólag az Egyház tagjai végzik a törvények tárgyalását, szemben a jogászok szakmai tárgyalásával, amit elvileg olyan kánonjogászok vagy kánonjogban jártas személyek is végezhetnek, akik nem tagjai a Katolikus Egyháznak. Vö. PIERO GIORGIO MARCUZZI: *Le forme dell'interpretazione canonica traditio ed equità*. In AA.VV.: *Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1996, 41.

²¹ „Il nuovo codice non ha infatti saputo tenere adeguato conto che nella Chiesa tutti i fedeli sono interpretati del diritto. Con la riduttiva ermeneutica adottata (cann. 16, 19 e pure il can. 20, che fa riferimento al modo di sentire comune e costante dei soli giuristi), ha invece sovra ordinato la interpretazione autentica sulla comune responsabilità dei fedeli. Ha finito in tal modo per sottolineare ulteriormente che la tendenza alla partecipazione di tutti i fedeli alla vita dell'ordinamento.” Vö. RODRIGO BERTOLINO: *Sensus fidei, carismi e diritto nel popolo di Dio. Ius Ecclesiae* 1995/7, 193–194.

²² Vö. *Communicationes* 1969/1, 83.

²³ Vö. GIACOMO INCITTI: *L'interpretazione e il Pontificio Consiglio per (L'interpretazione dei) i testi legislativi*. In AA. VV.: *Fondazione del diritto. Tipologia e interpretazione della norma canonica*. Milano: Glossa, 2001, 165–166.

²⁴ Vö. DE PAOLIS i. m. 295; ERMANNO GRAZIANI: *Interpretazione (Diritto Canonico)*. *Apollinaris* 1978/51, 396–397.

magyarázatokra, a törvény kiterjedését leszűkítő vagy kitágító értelmezésre, a törvényekre vonatkozó általános norma igaz, hogy nem visszamenő hatályúak (9. k.),²⁵ de ugyanez már nem áll a törvény önmagukban biztos szavait megvilágító magyarázatokra. Ezeknek ugyanis a törvényekre vonatkozó általános elvvel ellentétben visszamenő hatályuk van. A törvény módjára kiadott magyarázatra vonatkozó kritikus észrevételekre van azonban logikus válasz. Hiszen eltekintve a CIC nyelvhasználatától és a törvény módjára kiadott magyarázatok egyes tulajdonságaitól, ezek a magyarázatok más szempontból a törvény tulajdonságaival rendelkeznek (pl. kihirdetés, egyetemes használhatóság, stb.). Másrészt általánosan elfogadott, hogy a törvény módjára kiadott magyarázatoknak a törvénnyel megegyező jogi érvényt tulajdonítunk.

A törvény módjára kiadott hiteles magyarázatokon belül a CIC kifejezetten különbséget tesz a már említett *deklaratív*, vagyis megvilágító magyarázat, ami csak a szavak jelentését tisztázza és a *konstitutív*, lényegi magyarázat között. Az első esetben a probléma lényege abban áll, hogy olykor a törvényhozó főszabály szerint biztos és világos szavain – különböző okokra visszavezethetően – a jogalkalmazói fórumok nem ugyanazt a jelentést értik. Így a magyarázat sem a törvény kiterjedésén, sem a szavak lényegi jelentésén nem változtat, hanem csak pontosít, megvilágosít, illetve közelebről meghatároz.²⁶ Ebből adódóan a törvény határa, alkalmazhatósága ugyanaz marad, mint volt a magyarázat előtt. Ezzel szemben a *konstitutív*, lényegi magyarázat esetén a törvényhozó a törvény lényegét érintő magyarázatot ad ki. *Adott esetben le is szűkíti, vagy kiterjeszti a magyarázott törvény használhatóságát.* E kategóriák kidolgozása nagyban kötődik Suárez nevéhez, aki a *De legibus*-ban három helyen is foglalkozik a törvények magyarázatával és a magyarázatok felosztásával.²⁷ A magyarázatok ilyen felosztása kapcsán azonban van még egy nem elhanyagolható jogfilozófiai kérdés is. Több szerző, nem is alaptalanul, hangsúlyozta, hogy a kiterjesztő vagy leszűkítő magyarázat esetében, ha azt törvény módjára kiadják, akkor igazából nem is magyarázatról, hanem új törvényről van szó.²⁸ Ilyenkor – hangsúlyozzák –

²⁵ Itt azonban nyilván felmerül a büntetőtörvények vonatkozásában született magyarázatok kérdése. Ha törvény módjára kiadott lényegi magyarázat születik, akkor a büntető törvényekre vonatkozó általános elv alapján, miszerint „ha a büntetendő cselekmény elkövetése után a törvény megváltozik, a tettes számára a kedvezőbb törvényt kell alkalmazni” (1313. k.), logikusnak tűnik ezt a magyarázatra is alkalmazni. Tehát, ha bűncselekmény elkövetése után az adott büntetőtörvénynek egy kedvezőbb, lényegi törvény módjára kiadott magyarázata születik, azt visszamenően lehet alkalmazni. Vö. GIACCHI i. m. 25.

²⁶ Vö. EICHMANN i. m. 53.

²⁷ Vö. FRANCISCO SUÁREZ: *De legibus*, Lib., III. cap. 14; Lib., IV. cap. 1; Lib., VII. cap. 17. Lásd még JUAN MARTÍ MIRALLES: *La interpretación de las leyes segun la doctrina del padre Suárez*. Barcelona, 1921.; ROMAN RIAZA MARTÍNEZ-OSORIO: *La interpretación de las leyes y la doctrina de Francisco Suárez*. *Revista de Ciencias Jurídicas y Sociales* 1924/7, 391–414.; GIACCHI i. m. 27–47.

²⁸ „Se l’interpretazione riguarda una legge in sé chiara, essa si dice dichiarativa, se invece riguarda una legge in sé dubbia si dice costitutiva. In questo secondo caso infatti la legge oggettivamente in forza del can. 14 non esisteva. L’interpretazione è come l’emanazione di una nuova legge.” DE PAOLIS i. m. 293. Lásd még ANTONIO BREMS: *De interpretatione authentica Codicis iuris canonici*. *Ius Pontificum* 1935/15, 182–190.; PHILIPPO MAROTO: *Institutiones Iuris Canonici ad Normam Novi Codicis*. Madrid: Editorial del Corazón de María, 1919–1921, 286.; GARCÍA MARTÍN i. m. 114. – Vannak, akik a hiteles magyarázatra vonatkozóan általánosan kijelentik, hogy az mindig új elemmel gazdagítja a törvényt. „L’interpretazione autentica comporta sempre un’aggiunta nella legge interpretata [...]” GUTIÉRREZ (1987) i. m. 525.

a törvényhozó törvény útján újból kifejezi szándékát.²⁹ Mások ehhez még erőteljesebben hozzáfűzik, hogy a törvények kiterjesztő magyarázata nem is igazi magyarázat, hiszen ilyen esetben a törvény szövegében használt szavak egyszerű figyelmen kívül hagyása, jogértelmezésen alapuló jogfejlesztés történik.³⁰ Bár sok szempontból igaz lehet a kritika, de látni kell azt is, hogy a lényegi magyarázat sem önkényesen történik. A cél itt is a törvényhozó szándékának a keresése és megtalálása. Így a magyarázat akár szűkíti, akár tágítja a szavak jelentését, abban a jogalkotó eredeti szándékának a keresése és megtalálása rejlik. Innentől kezdve nem mondhatjuk, hogy új törvény kiadásáról van szó, hanem az adott törvényben a törvényhozó eredeti szándékának a feltárása történik. Az ilyen magyarázatok pápai jóváhagyása pedig (lásd lejjebb)³¹ elsősorban a magyarázat jogi értékének védelme és biztonsága, és nem a teljesen új törvényhozói szándék kifejezése miatt történik.

A törvény módjára kiadott magyarázatokkal szemben természetesen vannak formai és tartalmi követelmények is. Ahhoz, hogy törvénnyel megegyező erővel rendelkezzenek, a törvényekkel szemben támasztott követelményeknek kell megfelelniük. Először is szükséges követelmény az elvontság és az általánosság, hiszen e nélkül a magyarázat nem tud egyetemesen vonatkozni mindazokra, akikre maga a magyarázatra szoruló törvény is vonatkozik. Másrészt az általánosság szükséges ahhoz is, hogy a magyarázatok a jövőben hasonló esetekben is használhatóak legyenek. Ezen kívül formai követelmény a magyarázat kihirdetése és a törvényhozó hatóság jóváhagyása is. Ezek mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy a magyarázat a törvénnyel megegyező szintre kerüljön. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv kánonjainak egyébként biztos szavait megvilágosító magyarázatait nem kellett törvény módjára kihirdetni.³² A régi Törvénykönyv e megkülönböztetése hosszú vitára és jogfejlődésre vezethető vissza, és összefügg a magyarázat jogi természetének meghatározásával. A XVII. században a kánonjogászok és moralisták között erősen élt az az elképzelés, hogy a magyarázat nem törvény, hanem csak a törvény megvilágítása, ezért nem is kell a törvényhez hasonló módon kezelni, így kihirdetni sem. E szerint a vélekedés szerint a *S. Congregatio Concilii Tridentini Interpretum* (feladatát és létrejöttét lásd lejjebb) magyarázatait sem kellett hivatalosan kihirdetni.³³ A XVII. század végére és

²⁹ Vö. GALLONI i. m. 202.

³⁰ Vö. MARCELINO CABREROS DE ANTA: Normas generales. In MARCELINO CABREROS DE ANTA–ARTURO ALONSO LOBO–SABINO ALONSO MORÁN (szerk.): *Comentarios al Código de derecho canónico*. Madrid: Católica, 1963, I. Vol. 151–152.

³¹ Vö. JAVIER OTADUY: Kommentár a 16. kánonhoz. In ÁNGEL MARZOA–JORGE MIRAS–RAFAEL RODRÍGUEZ-OCAÑA (szerk.): *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Montreal: Wilson and Lafleur, 2004, I. Vol. 322.

³² „Interpretatio authentica, per modum legis exhibita, eandem vim habet ac lex ipsa; et si verba legis in se certa declaret tantum, promulgatione non eget et valet retrorsum; si legem coarctet vel extendat aut dubiam explicet, non retrotrahitur et debet promulgari.” 1917-es CIC, 17. k. 2. §.

³³ „Quinto colligunt docti nonnulli recentiores canonistae non esse necessarium quod dictae declarationes publicentur, nam quamvis alias de essentia legis ut obliget, sit promulgatio tamen id procedit in legibus novi juris edictoriis non vero in declaratoriis: declarationes enim, cum ipsis legibus a principio insint, necesse non est ut publicentur, sed sufficit quod ipsae leges receptae sint ut declarationes super ipsis legibus editae obligent sine nova publicatione, sed bubito de isto colloario.” JUAN DE SALAS: *Tractatus de legibus in Primam Secundae S. Thomae*. Lugduni, 1611, 566.

a XVIII. század elejére azonban erőteljesebbé válik a lényegi és a csak a szavak jelentését megvilágító törvény módjára kiadott magyarázatok közötti különbség hangsúlyozása. Egyes szerzők ezt a különbséget a kihirdetés módja között is érzékeltetni kívánták. Így például Reiffenstuel a megvilágító magyarázatok esetében nem, de a kiterjesztő vagy leszűkítő magyarázatok esetében szükségesnek találja a kihirdetést.³⁴ Ez élt tovább az 1917-es CIC-ben is. A hatályos CIC azonban minden esetben megköveteli a törvény módjára kiadott magyarázat kihirdetését. Egyes szerzők szerint ez jogtechnikai szempontból is indokolt, hiszen a törvény a kihirdetéssel születik, így a törvény módjára kiadott törvényt magyarázat ki nem hirdetése a magyarázat érvényességét is megkérdőjelezné.³⁵ Ezzel együtt nyilvánvalóan a magyarázat kötelező erejének a kérdése is felmerülne, hiszen a ki nem hirdetett törvények nem köteleznek.³⁶ Másrészt az is indokoltá teheti a törvény módjára kiadott magyarázatok kihirdetését, hogy sok esetben nem könnyű különbséget tenni megvilágító és lényegi magyarázat között, így a legegyszerűbb, ha mindkettőt kihirdetjük.³⁷

B) MEGHATÁROZOTT ÜGYBEN HOZOTT KÖZIGAZGATÁSI INTÉZKEDÉS MÓDJÁN
ÉS BÍRÓI ÍTÉLETTEL ADOTT TÖRVÉNYSZÖVEG MÓDJÁN

A 16. kánon 3. §-a a törvényt magyarázatok egy másik csoportjáról beszél, amelyek nem a jogalkotói, hanem a bírói és közigazgatási tevékenységhez köthetőek.

A bírói ítélettel vagy leirattal adott magyarázatot a régi jog is ismerte, de a kodifikált egyházjog újdonsága, hogy csak bírói vagy végrehajtó hatalommal rendelkező hatóság is adhat ki ilyen magyarázatot.³⁸ Ehhez ma már nem fér kétség. Abban azonban már nincs egyetértés a szerzők között, hogy ezt a magyarázatot – amit csak végrehajtó vagy bírói hatalommal rendelkező hatóság adott ki – hiteles magyarázatnak nevezhetjük-e.³⁹

³⁴ Vö. ANAKLET REIFFENSTUEL: *Jus Canonicum universum*. Venetiis: Sumptibus Joannis Antonii Pezzana, 1704, I. Lib., 1. Tit., 15. §, 352. Lásd még FRANCISCO SCHMALZGRUEBER: *Jus Ecclesiasticum universum*. Romae: Ex Typographia Rev. Cam. Apostolicae, 1843, 149–151, 370–372.

³⁵ Vö. JULIÁN HERRANZ: L'interpretazione autentica: Il Pontificio Consiglio per L'interpretazione dei Testi Legislativi. In AA.VV.: *Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1996, 70.

³⁶ Vö. VINCENZO DEL GUIDICE: Promulgazione e obbligatorietà della legge canonica. In AA.VV.: *Annuario accademico dell'Università Cattolica del Sacro Cuore*, 1926–1927, Milano: Vita e Pensiero, 1927, 78.

³⁷ Vö. OTADUY i. m. 322.

³⁸ Vö. FRANCISCO WERNZ: *Ius Decretalium*. Romae: Ex. Typographia Polyglotta S. C. De Propaganda Fide, 1896, 132–133. Egyes szerzők kicsit túlzottan ebben a római jogtól való távolodást és az angolszász joghoz való közeledést látják. Vö. LÁSZLÓ ÓRSY: kommentár a 16. kánonhoz. In JAMES A. CORIDEN – THOMAS J. GREEN – DONALD HEINTSCHEL (szerk.): *The Code of Canon Law, A Text and Commentary*. New York-Mahwah: Paulist Press, 1985, 35.

³⁹ Régen érdekes módon sok esetben a magyarázat hitelessége, az autenticitása elsősorban nem is jogelméleti szempontból merült fel. Nem az volt a kérdés, hogy milyen hatalommal rendelkező hatóság adhatta ki a magyarázatot, hanem az egyházi dokumentumok gyakori hamisítása miatt egyszerűen azt vizsgálták, hogy egyáltalán egyházi hatóságtól származik-e a magyarázat. A hamisítások kivédése érdekében VIII. Orbán pápa 1630. augusztus 2-án kiadott határozatában meghatározza azokat a formai követelményeket (kongregáció pecsétje, bíboros prefektus és a titkár aláírása), amelyek által a Tridenti Zsinat Határozatait Magyarázó Kongregáció (*S. Congregatio Concilii Tridentini Interpretum*; feladatát és létrejöttét lásd lejjebb) által kiadott magyarázatok hitelesnek tekinthetőek. Vö. SZEREDY JÓZSEF: *Egyházjog*. Pécs: Ifj. Madarász E. Könyvnyomdája, 1883, I. Vol. 128.

A Törvénykönyv átdolgozása alatt több alkalommal előkerült az a felvetés, hogy a kánonnak pontosabban kellene eligazítást adnia ebben a kérdésben. Sőt szerzői véleményként az az elképzelés is felmerült, hogy a jobb érthetőség kedvéért a bírói ítélet és a közigazgatási intézkedés útján kiadott magyarázatokról külön kánonban, a törvény módjára kiadott magyarázatokat bemutató kánonon kívül kellene tárgyalni.⁴⁰ Az átdolgozás alatt konkrét javaslat került elő 1967-ben, majd 1969-ben. A javaslat lényege abban állt, hogy a 3. §-ban a bírói ítélettel és közigazgatási határozattal kiadott magyarázatokról szóló részhez is hozzá kellene fűzni a hiteles szót, megoldva ezzel ezeknek a magyarázatoknak a besorolási problémáját. 1967-ben a bizottság elvetette a kánon átfogalmazásának felvetését, mondván, a kánon 3. §-a az első két §-ból teljesen világos.⁴¹ 1969-ben⁴² újra felmerült a kérdés már nemcsak szövegkritikai szempontból. Egyesek egyenetlenséget véltek felfedezni a régi Törvénykönyv 17. kánonjának 3. §-a és a *Cum iuris canonici motu proprio* között. Az egyenetlenség lényege abban állt, hogy a *motu proprio* kimondta, hogy a Törvénykönyvet Magyarázó Pápai Tanács, hitelesen – *authentice* – magyarázza az Egyházi Törvénykönyv kánonjait minden olyan módon, ahogy törvénymagyarázat adható. *Implicite* ez – ahogy azt többen megállapították – kimondja, hogy a bírói ítélettel és közigazgatási intézkedéssel (akkor még leirattal) adott magyarázatok is hiteles magyarázatnak számíthatnak. Végül azonban 1969-ben sem került sor a szöveg lényegi módosítására.⁴³ Így, mivel a hatályos Kódex 16. kánonjának 3. §-a sem hozza a hiteles kifejezést, egyes szerzők ma is főleg a régi jogból és a régi Törvénykönyv 17. kánonjának szövegéből kiindulva⁴⁴ csak akkor tekintik a bírói vagy közigazgatási intézkedés módján kiadott magyarázatokat hitelesnek, ha azokat törvényhozó hatalommal rendelkező hatóság végezte.⁴⁵ Egyes szerzők még ennél is radikálisabb véleményt képviselnek. E vélemény szerint igazából csak a törvény módjára kiadott magyarázatot tekinthetnénk hiteles magyarázatnak. Ennek oka, hogy a törvény teljesen más tulajdonságokkal rendelkezik, mint a közigazgatási intézkedés (leirat) vagy a bírói ítélet, ezért a különböző tulajdonságú magyarázatokra nem használhatnánk ugyanazt a kifejezést sem.⁴⁶

Vannak, akik úgy próbálják megkerülni ezt a kérdést, hogy a bírói ítélet vagy közigazgatási intézkedés útján kiadott magyarázatot, ha azt nem olyan hatóság végezte,

⁴⁰ Vö. DINO STAFFA: Imperfezione e lacune del primo libro del Codice di Diritto Canonico. *Apollinaris* 1960/33, 59.; EDWARD PARK: Is judicial or particular interpretation authentic interpretation. *The Jurist* 1947/7, 301.

⁴¹ Vö. *Communicationes* 1985/17, 34., 51.; 1987/19, 57.

⁴² Vö. *Communicationes* 1987/19, 69., 94.

⁴³ Vö. Uo. 69.

⁴⁴ „Leges authentice interpretatur legislator eiusve successor et is cui potestas interpretandi fuerit ab eisdem commissa.” 1917-es CIC, 17. k.

⁴⁵ Vö. PINTO, i. m. 18.

⁴⁶ „Si prospetta qui la questione ne l’interpretazione propriamente autentica debba rivestire necessariamente la forma della legge, poiché, se rivestisse la forma del rescritto, dovrebbe intendersi data in virtù di un potere diverso da quello da quello legislativo. Senonché tale formalistica distinzione di poteri, oltre tutto, trascura il fatto che il can. 17 parla esplicitamente di rescritto – in re peculiari –, sicché, ad impedire che l’interpretazione, quantunque autentica, abbia la stessa efficacia della legge non è la forma del rescritto, ma propriamente la – res peculiaris – ossia l’individualità del fatto concreto: vera ragione per cui il rescritto (come la – sententia iudicialis) – ligat tantum personas atque afficit res pro quibus lata est.” GRAZIANI i. m. 398.

amelyenek törvényhozó hatalma van, hivatalos, de nem hiteles magyarázatnak nevezik.

Más szerzők visszafogottabban fogalmazva azt mondják, hogy van szoros értelemben vett hiteles törvényt magyarázat, ez a törvényhozó által kiadott hiteles törvényt magyarázat; és van tág értelemben vett hiteles törvényt magyarázat, amit törvényhozó hatalommal nem rendelkező hatóság bírói ítélettel vagy közigazgatási intézkedés útján ad ki.⁴⁷ Mások a magyarázatok használhatósága szempontjából tesznek megkülönböztetést, de elismerik hogy mind a törvényhozó által törvény módjára kiadott törvényt magyarázat, mind a bírói vagy végrehajtó hatalommal rendelkező hatóság által kiadott magyarázat hiteles magyarázat, de míg az első általános, mindenkire vonatkozó, *generalis*, addig a második meghatározott személyekre vagy dolgokra lehatárolt volta miatt részleges, *particularis* magyarázat.⁴⁸

El kell ismerni, hogy ezek a vélemények, bár törekszenek a megkülönböztetésre, sőt az utóbbi vélemény még azt is elismeri, hogy a bírói ítélettel vagy közigazgatási intézkedéssel kiadott magyarázat a hiteles törvényt magyarázat egyik fajtája, de maguk a felosztások inkább kánonjogi absztrakcióra, mint a törvény szövegéből kikövetkeztethető értelemadási lehetőségre vezethetők vissza.

A másik elképzelés, miszerint a bírói ítélettel vagy közigazgatási hatóság által egyedi esetre kiadott törvényt magyarázat nem tekinthető hiteles törvényt magyarázatnak, a 16. kánon ezegetikus vizsgálatából jobban alátámasztható. Azonban, ha az egyházkormányzati tevékenység általános elveit nézzük, ezzel a véleménnyel ellenkező következtetésre juthatunk. Hiszen, ha a bírói vagy végrehajtó hatalommal rendelkező hatóság bármely intézkedését, amit illetékességi körén belül végez, érvényes, hivatalos intézkedésnek tekintjük, akkor azokat az egyedi törvényt magyarázatokat is, amelyeket ezek a hatóságok illetékességi körükön belül adnak ki, hivatalos törvényt magyarázatnak kell tekintenünk.⁴⁹ A teljes igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy most nem véletlenül használtuk a „hivatalos” és nem a „hiteles” kifejezést, hiszen ennyi, amit még teljes biztonsággal kimondhatunk a hatáskörén belül eljáró bírói és közigazgatási szerv intézkedéséről. Bár van olyan vélemény, hogy a „hivatalos” kifejezést a „hiteles” terminussal is vissza lehet adni, de ide vonatkozó kánoni norma hiányában ezt teljes bizonyossággal nem mondhatjuk ki. Így ezeknek a magyarázatoknak a besorolási kérdése még ma is nyitottnak számít a kánonjog területén. Amit biztosan elmondhatunk a bírói ítélettel vagy egyedi közigazgatási intézkedéssel kiadott magyarázatokról, hogy ezek nem rendelkeznek olyan általános normatív érvénnyel, mint a törvény módjára hozott magyarázatok. Csak azokra a személyekre vagy dolgokra vonatkoznak, akikre vagy amelyekre hozták (1642. k.).

⁴⁷ Vö. FRANCISCO JAVIER URRUTIA: *Les normes générales. Commentaire des canons 1-203*. Paris: Tardy, 1994, 155.

⁴⁸ „Uterque modus authenticus, cum ab eo, cui competit potestas, procedat, vocatur: est, ut ita dicam, officialis, ideoque vim habet vincientem. Utrunque vim habet obligandi, quamvis tantum quae per modum legis datur eandem ac lex habeat necessitatem et vim.” ROSALIO JOSÉ CASTILLO LARA: *De iuris canonici authentica interpretatione in actuositate Pontificiae Commissionis adimplenda. Communicationes* 1988/20, 267. Ehhez a felosztáshoz lásd még MAROTO i. m. 284.; GARCÍA MARTIN i. m. 112.

⁴⁹ Vö. 35. k., 1407. k.; *Communicationes* 1980/19, 70.

A bírói ítélettel adott magyarázatok ellen, mint bármely ítélet ellen, fellebbezésre van lehetőség. Hasonlóképpen az igazságtalan ítélet megsemmisítését vagy az eredeti állapot visszaállítását is lehet kérni (1645. k.). A közigazgatási intézkedéssel hozott magyarázattal szemben pedig felfolyamodásra van lehetőség. Ha ezekkel a lehetőségekkel nem élnek, akkor a bírói ítélettel vagy a közigazgatási intézkedéssel meghatározott személyekre vagy dolgokra hozott magyarázatok akkor is érvényben maradnak, ha az adott kérdésben később akár ellentétes, törvény módjára adott hiteles magyarázat születik.⁵⁰ Azonban, ha ugyanolyan kérdésekben a bírói vagy végrehajtó hatalommal rendelkező hatóság túl sokszor kényszerül törvénytárgyalás kibocsátására, az nagyban előmozdíthatja, hogy a törvényhozó ugyanabban a kérdésben *per modum legis*, vagyis törvény módjára is magyarázatot adjon ki. Ez utóbbi pedig már egyetemesen és nem csak meghatározott személyekre vagy dolgokra alkalmazható.

Mivel a Törvénykönyv szövege itt is, mint a törvény módjára kiadott magyarázat esetében, azt a kifejezést használja, hogy bírói ítélet vagy közigazgatási intézkedés *módjára* kiadott magyarázat, többen hangsúlyozzák, hogy nem igazi ítéletről és nem igazi közigazgatási intézkedésről van szó, hanem csak *ad modum*, vagyis olyan módon kiadott magyarázatokról.⁵¹ Itt sem a magyarázat erejének, hanem csak valódi természetének a megkérdőjelezése történik. Formai szempontból nyilvánvaló, hogy a magyarázatok magában az ítéletben vagy a közigazgatási határozatban vannak. Tartalmi szempontból pedig az a régi kérdés merül fel, hogy egy ítélet vagy egy közigazgatási intézkedés már önmagában magyarázatnak számít-e, vagy ez csak a törvény alkalmazása? Sokan gondolják úgy, hogy az ítélet vagy a közigazgatási határozat már önmagában, anélkül, hogy kimondaná, hogy most törvénytárgyalást végez, pusztán az intézkedéssel már egy tágabb értelemben vett magyarázatot ad.⁵² Fontos azonban, hogy az előjáró vagy a bíró konkrét törvényre és jogra hivatkozzon a közigazgatási intézkedésben vagy bírói ítéletben. Így jelzi, hogy egy létező norma konkrét esetre való alkalmazásáról és nem egy joghézag feloldásáról van szó. Mivel a bírói ítélet vagy a közigazgatási intézkedés soha nem hoz létre új törvényt, hanem a már meglévő törvényeket igyekszik a konkrét helyzetre alkalmazni, a bírói ítélettel vagy közigazgatási intézkedés módján kibocsátott törvénytárgyalás mozgásterét jóval szűkebb, mint a törvény módjára kiadott magyarázaté. Az ilyen magyarázatok, mivel nem a törvényhozó adja ki, nem lehetnek a törvénnyel ellentétesek.

C) AZ EGYEDI ESETRE HOZOTT KÖZIGAZGATÁSI INTÉZKEDÉSSSEL KIADOTT MAGYARÁZATRA VONATKOZÓ KÜLÖNÖS ÉSZREVÉTEL

Az általános szempontokon túl, kifejezetten az egyedi közigazgatási intézkedésekre vonatkozóan a következő sajátos észrevételeket mondhatjuk el. A hatályos Törvénykönyv a bírói ítéletek és a közigazgatási határozatok útján kiadott magyarázatok tekintetében nagyrészt az 1917-es Törvénykönyv megfogalmazását követi. Eltérés azonban van a két Törvénykönyv szövege között. Az új Kódex a bírói ítéletek útján

⁵⁰ Vö. 1641–1642. k.; Vö. MARCUZZI i. m. 45.

⁵¹ Vö. DE PAOLIS i. m. 295.

⁵² Vö. OTADUY i. m. 324.

kiadott magyarázatok mellett a régi CIC-cel ellentétben már nemcsak a leiratok útján adott magyarázatot,⁵³ hanem általánosságban a közigazgatási intézkedés módján kibocsátott magyarázatot említi. Ez lényegesen bővebb kategória, hiszen ez már több közigazgatási intézkedést, így a határozatot, a parancsot és a leiratot is jelenti. Egyes szerzők már a régi CIC kapcsán is megjegyezték, hogy nyelvhasználatától függetlenül a törvényt magyarázat esetén el kell térni a leirat szoros értelmezésétől és az alatt az egyedi esetre hozott közigazgatási intézkedéseket kell érteni.⁵⁴ A terminológiai kiigazításra azonban csak az új Kódexben került sor. Lényeges azonban, hogy a kánon szövegében megtartották az *in re peculiari*, vagyis ‘meghatározott ügyben hozott közigazgatási intézkedés’ kifejezést.⁵⁵ Ebből arra lehet következtetni, hogy van határa a közigazgatási intézkedés módján kiadott magyarázatoknak is. Így például általános végrehajtási határozatokban vagy utasításokban nem lehet közigazgatási intézkedés módján törvényt magyarázatot adni. Ennek oka, hogy ezek általánosan kötelezik azokat, akikre a törvények vonatkoznak (31–32. k.), vagy akik a törvényeket végrehajtják (34. k.). Így nem felelnek meg annak a követelménynek, hogy egyedi esetre – *in re peculiari* – hozzák. Kétségtelen, hogy mind az általános közigazgatási határozatok, mind az utasítások segítik a törvény megértését és végrehajtását, de nem tartoznak bele a 16. kánon szövegében szereplő közigazgatási intézkedés módján hozott magyarázatok kategóriájába.

D) BÍRÓI ÍTÉLET ÚTJÁN ADOTT TÖRVÉNYMAGYARÁZATRA VONATKOZÓ KÜLÖNÖS ÉSZREVÉTEL

Az általános észrevételeken túl a bírói ítélettel kiadott magyarázattal kapcsolatban még a következőket jegyezhetjük meg: a 16. kánon 3. §-ának szövege pontosan a bírói ítéletekről, *sententia iudicialisról* és nem pusztán *sententiaról* beszél. Ez utóbbi a hatályos jogban sokkal szélesebb kategória. Pl. idetartozik az Egyházban működő tanácsadó szervek jogban meghatározott esetekben hozott döntése (127. k. 3. §, 212. k. 3. §, 377. k. §, 495. k. 2. §). Tanításbeli kérdések megítélése (749. k. 2. §, 830. k. 3. §), püspökök véleményének – ítéletének – kikérése (365. k. 3. §). Ezekkel szemben a Törvénykönyv más helyen, szám szerint mindössze négy alkalommal (16. k. 3. §, 171. k. 1. §. 1°, 290. k. 1°, 1353. k.) kifejezetten a bírói tevékenységet hangsúlyozza azzal, hogy nem pusztán ítéletről (*sententia*), hanem bírói ítéletről, *sententia iudicialis-ról* beszél. A törvényt magyarázat területén ez azt jelenti, hogy törvényt magyarázatot csak kifejezetten bírói, vagyis valódi ítélet és nem bármilyen, azaz a jogtudomány által virtuálisan kreált „ítélet” formájában lehet kiadni.

Bírói ítélettel kiadott magyarázat esetén fontos, hogy a bíró vagy a bírói kollégium ismerje az ilyen ügyekben a régebbi, felsőbb bírósági (Rota Romana, Apostoli Signatura) gyakorlatot.⁵⁶

⁵³ „Data autem per modum sententiae iudicialis aut rescripti in re peculiari, vim legis non habet et ligat tantum personas atque afficit res pro quibus data est.” 1917-es CIC 17. k. 3. §.

⁵⁴ Vö. ANTONIO STANKIEWICZ: Interpretazione della legge con riferimento alla funzioni della potestà ecclesiastica. *Apollinaris* 1979/52, 440.

⁵⁵ Vö. *Communicationes* 1991/23, 157., 164., 278.

⁵⁶ Vö. SACCO i. m. 84–85.

III. A törvénytárgyalás jogosultak köre

Bár egyes szerzők megjegyzik, hogy a törvénytárgyalás az Egyház minden szintjét átjárja (törvénytárgyaló, bíró, végrehajtó, jogtudósok, krisztushívők, stb.),⁵⁷ a Törvénytárgyalókönyv közvetve vagy közvetlenül ezeknek csak egy részéről beszél. A törvénytárgyalások fajtáinak megfelelően a törvénytárgyalás jogosultak köre is különböző lehet. A törvénytárgyaló, vagy akit a törvénytárgyaló megbíz (16. k. 1. §), olyan hiteles törvénytárgyalást adhat ki, amely törvényerővel rendelkezik. Jogbizonytalanság esetén a törvénytárgyalónak ez nemcsak joga, hanem kötelessége is. Az új Törvénytárgyalókönyv a törvénytárgyalás jogosultak között a régi CIC-cel szemben már nem említi a törvénytárgyaló hivatali utódját.⁵⁸ Ez mai szemmel nézve logikus, hiszen a törvénytárgyaló hatalom nem a személyhez, hanem a hivatalhoz kötődik (135. k.). Magától értetődő, hogy a törvénytárgyaló hivatali utódja is törvénytárgyaló, és így ugyanazon, vagy akár az alsóbb hatóság által kibocsátott törvények hiteles törvénytárgyalója. Érthető azonban az 1917-es Törvénytárgyalókönyv koncepciója is. A jogalkotó azért iktatta be a 17. kánon szövegébe a hivatali utódra való utalást, mert a jogi gondolkodás történetében nem mindig gondolták úgy, hogy a jogalkotó hivatali utódja is hitelesen törvénytárgyalhat az elődje által kiadott törvényeket.⁵⁹ Nagyon erős vélemény volt, hogy a törvényt hitelesen csak az törvénytárgyalhatja, aki a törvényt kiadta. Ezzel az elgondolással szemben fogalmazza meg a 1917-es Törvénytárgyalókönyv, hogy a jogalkotó hivatali utódja is hitelesen törvénytárgyalja a törvényt.⁶⁰

A CIC 16. kánonja általánosságban beszél a törvénytárgyalóról. Itt egyrészt arról a törvénytárgyalóról van szó, aki a törvényt kiadja, másrészt a hierarchikus elv is érvényesül, miszerint a felsőbb törvénytárgyaló jogosult az alsóbb törvénytárgyaló által kiadott törvények törvénytárgyalására is.⁶¹ Ebből következően a római pápa és a püspökök testülete (330–331. k.) mind az egyetemes, mind a részleges törvényeket hitelesen törvénytárgyalja.⁶² Néhány esetben a legfőbb jogalkotó egyes jogintézmények hiteles törvénytárgyalását fenntartja. Ilyen például a szentelmények hiteles törvénytárgyalása, amit a legfőbb jogalkotó az Apostoli Szentszéknek tart fenn (1167. k. 1. §). Ami a római pápát illeti, több esetben megfogalmazódott a Törvénytárgyalókönyvön kívül, hogy a tanítóhivatal, a római pápa mint Péter utódja az isteni és természeti törvényeket is hitelesen törvénytárgyalja.⁶³ A Törvénytárgyalókönyv az első könyv első címe alatt (7–22. k.) azonban az egyházi törvényeket tárgyalja, így logikusan a törvénytárgyalásnál is csak az egyházi törvények törvénytárgyalásáról van szó, még ha bizonyos konkrét helyzetekben és történelmi szituációkban az isteni vagy természeti törvények is törvénytárgyalást igényelnek.

A részleges törvényekre vonatkozó törvény módjára kiadott törvénytárgyalást a megyéspüspök (391. k., 441. k.), a részleges zsinat (445. k.), a püspöki konferencia (455. k.)

⁵⁷ Vö. ÖRSY (1980) i. m. 27.

⁵⁸ „Leges authentice interpretatur legislator eiusve successor et is cui potestas interpretandi fuerit ab eisdem commissa.” 1917-es CIC, 17. k.

⁵⁹ Vö. STANKIEWICZ i. m. 424–425.

⁶⁰ Vö. GIACCHI i. m. 34–35.

⁶¹ Vö. OTADUY i. m. I. 319.

⁶² Vö. XIII. Leo, Const. Ap., *Romanus Pontifex*, 1881. V. 8. AAS 1880/13, 481–498.

⁶³ Vö. WERNZ i. m. 134.

és széküresedés esetén az egyházmegyei kormányzó adhat ki (427. k. 1. §). Egyesek szerint a részleges zsinat hitelesen magyarázza a megyéspüspök által kiadott törvényeket is. Ezt a már említett hierarchikus elvből vezetik le.⁶⁴ Azonban ez a vélemény abból a szempontból nem tűnik logikusnak, hogy szemben az egyetemes és részleges jogalkotó között megjelenő hierarchikus különbséggel, itt mindkét esetben részleges törvényhozóról van szó. Sőt, ez a felfogás a megyéspüspök sajátos kormányzati szabadságát is veszélyeztetni látszik.

A megyéspüspök bizonyos körülmények között arra kényszerülhet, hogy az egyetemes törvényeket magyarázza, azonban ilyen esetekben a magyarázat nem hiteles, hanem csak magán magyarázatnak számít.

A 16. kánon kiemeli, hogy a törvényhozó a hiteles törvényt magyarázattal megbízhat másokat is. Ezt a megbízást érvényesen csak az egyetemes, de nem részleges jogalkotó adhatja meg (135. k. 2. §). A törvények hiteles magyarázatát állandó jelleggel az egyetemes egyház szintjén a Pápai Törvényt magyarázó Tanács végzi (lásd lejjebb). A tanács azonban nem az egyetlen szerv, ami a törvényeket magyarázhatja. Például a pápai szék üresedésekor, ha a pápaválasztásra vonatkozó apostoli konstitúció tekintetében vagy hasonló kérdésekben kétségek támadnak, akkor a Bíborosi Kollégiumot illeti a döntéshozatali jog.⁶⁵

Egyéb esetben a Római Kúria más központi hivatalai is törvényt magyarázatot végrehajthatnak. Mivel azonban a Kúria központi hivatalai végrehajtó, illetve bírói hatalommal rendelkeznek, ezek a magyarázatok nem törvény *per modum legis* módjára, hanem bírói ítélet vagy közigazgatási intézkedés módjára kiadott magyarázatoknak számíthatnak. Így az egyetemes Egyház szintjén bírói ítélettel magyarázatot adhat ki a *Rota Romana* és az *Apostoli Signatura*, a többi szentszéki hatóság pedig közigazgatási intézkedés módjára bocsáthat ki magyarázatot. Ennek megfelelően a részegyház szintjén ítélet módjára kiadott magyarázatot adhat ki a bírósági helynök (1420. k. 1. §), a helyettes bírósági helynök (1420. k. 3. §), a bírák (1421. k. 1. §) – bizonyos, a jogban meghatározott esetekben együtt, mint társas bíróság (1421. k. 2. §) – és a pápai jogú klerikusi intézmények elöljárója (596. k. 2. §). Közigazgatási intézkedés módjára pedig a részegyház szintjén minden olyan hatóság, akinek végrehajtó hatalma van (136–137. k.) magyarázatot adhat ki.

Mivel az Egyházban, aki törvényhozó hatalommal rendelkezik, annak bírói és végrehajtó hatalma is van, így mind az egyetemes, mind a részleges törvényhozó, amellet, hogy törvény módjára, *per modum legis* magyarázatot adhat ki, ugyanezt megteheti bírói ítélet vagy közigazgatási intézkedés módjára is. Sőt a legfőbb törvényhozó sok esetben olyan módon is magyarázza a törvényeket, amelyek szigorú értelemben nem sorolhatók be a törvényt magyarázatok Kódex által bemutatott egyik kategóriájába sem. Ennek tipikus példája a pápa éves beszéde a *Rota Romana* munkatársai számára. Ilyenkor több esetben a legfőbb jogalkotó törvényeket vagy jogin-

⁶⁴ „[...] Thus it follows that Roman Pontiff and the Episcopal College are also authentic interpreters of particular legislation, and that particular synods are also authentic interpreters of diocesan legislation.” OTADUY i. m. 319.

⁶⁵ Vö. II. JÁNOS PÁL, Const, Ap., *Universi Dominici Gregis*. n.5, 1996. II. 22. AAS 1996/88, 311–312, magyarul: Pápai Megnyilatkozások 61. 2005, 12.

tézményeket magyaráz.⁶⁶ Figyelemreméltó észrevétel található ezért néhány szerzőnél a törvénymagyarázó tevékenység természetére. Eszerint a törvények magyarázatánál a törvényhozó sok esetben nem kifejezetten a törvényhozói hatalmával él, hanem a magyarázat az egyházkormányzati tevékenység egy általánosabb alkalmazása, amellyel a törvényhozó igyekszik a törvény követését könnyebbé tenni.⁶⁷

Érdekes kérdés az azonos módon, de egymástól eltérő, akár törvény módjára, akár ítélet útján vagy közigazgatási intézkedések formájában kiadott magyarázat egymáshoz való viszonya. Törvény módjára kiadott magyarázat ugyanabban a kérdésben ritka, így a két magyarázat közötti ütközés lehetősége is jóval kisebb. Mivel erre vonatkozó kifejezett előírás a törvénymagyarázatoknál nem található, logikusnak tűnik, hogy az ellentétes tartalmú törvény módjára kiadott magyarázat esetén a törvényekre vonatkozó *lex posteriori derogat priori* elvet alkalmazzuk (20. k.). Ez azt jelenti, hogy ilyen esetben az új törvénymagyarázat az adott törvény új magyarázati elve. A közigazgatási határozat vagy bírói ítélet útján már meglévő, törvény módjára kiadott törvénymagyarázattal ellentétes törvénymagyarázat nem születhet (33. k.).⁶⁸ Ha közigazgatási úton adtak ki ugyanabban az ügyben egymással ellentétes magyarázatot, akkor a közigazgatási határozatokra vonatkozó elvet lehet alkalmazni, miszerint a különös erősebb az egyetemesnél, *lex specialis derogat generali*, ha pedig egyformán különösek vagy egyetemesek, akkor a későbbi módosítja a korábbi (53. k.).

1. Pápai Törvénymagyarázó Tanács

Az egyetemes törvényeket hitelesen magyarázza a legfőbb törvényhozó és az, akit a legfőbb törvényhozó ezzel a feladattal megbíz. Az egyetemes törvények hiteles magyarázatára való megbízásnak hagyománya van az egyházban, de az Egyház történelmében a magyarázat módja és a magyarázattal megbízottak intézkedési jogköre erősen eltért. A Trienti Zsinat utolsó ülésén előkerült a zsinati döntések magyarázatának és megértésének esetlegesen felmerülő problémája. A *De recipiendis, et observandis decretis concilii* kezdetű határozat kimondja, hogy a pápa joga eldönteni, milyen módon gondoskodik az egyes területeken felmerült félreértések eloszlatásáról. IV. Pius pápa a zsinat döntéseinek megerősítéséről 1564-ben kiadott, *Alias nos* kezdetű bullájában megerősíti, hogy a zsinati döntéseket senki ne merészelje pápai jóváhagyás nélkül magyarázni, vagy más nyelvre fordítani. A zsinati határozatok magyarázatára a pápa nyolc bíborosból álló kongregációt hozott létre *S. Congregatio Concilii Tridentini Interpretum* névvel. A kongregáció tevékenysége sokak szerint még nem tekinthető interpretációs tevékenységnek, hanem csak a zsinati határozatok végrehajtásának.⁶⁹

⁶⁶ Például az 1095. kánon magyarázata II. János Pál Rota Romanához intézett üzenetében. II. JÁNOS PÁL, *Alloc. AAS* 1987/80, 1457.

⁶⁷ Vö. OTADUY i. m. 320.

⁶⁸ Ilyen esetnek tekinthetjük a Hittani Kongregáció által 1977-ben kiadott határozatot is, ami tisztázta a *verum semen* fogalmát, és így jelentősen megváltoztatta a férfi impotenciáról alkotott kánonjogi felfogást. A határozat így jelentős hatással volt még a Rota Romana jogalkalmazására is. A határozattal ellentétes ítélet és magyarázat innentől kezdve nem adható. Vö. C. Fid., Decr., 1977. V. 13. *AAS* 1977/69, 426.

⁶⁹ Vö. GIACCHI i. m. 49.

V. Pius a kongregációt azzal a joggal ruházta fel, hogy olyan kérdésekre, amelyek egyértelműnek tűnnek, a kongregáció maga adja meg a választ, ahol pedig a kérdés eldöntése kétes, azt a pápa elé kell terjeszteni. V. Sixtus kibővítette a kongregáció jogát, miszerint az a pápa jóváhagyásával az egyházfegyelmi, erkölcsi kérdéseket és az egyházi törvényeket hitelesen magyarázza. Az *Imensa Aeterni Dei* kezdetű apostoli konstitúció 1587-ben még arra is felhatalmazta a kongregációt, hogy a tartományi zsinatok határozatait megvizsgálja, illetve a klérus és a nép istentiszteleti és erkölcsi életét a Trienti zsinat határozatainak szellemében előmozdítsa.⁷⁰

Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv kibocsátása után a törvényt magyarázó Törvénykönyvet Magyarázó Pápai Tanácsot bízták meg. A Tanácsot XV. Benedek a *Cum iuris canonici* kezdetű motu proprioval hozta létre.⁷¹ A tanács elsődleges feladata, ahogy azt a neve is elárulja az 1917-es Egyházi Törvénykönyv kánonjainak hiteles magyarázata volt. Kisebb jelentőségű ügyekben, amelyek megválaszolása nem okozott különösebb nehézséget, maga a tanács elnöke is megadhatta a választ.⁷² 1963-ban XXIII. János az új törvénykönyv előkészítésére felállítja a Törvénykönyvet Átdolgozó Pápai Tanácsot azzal a megbízással, hogy a II. Vatikáni Zsinat fényében dolgozza át az 1917-es Egyházi Törvénykönyvet. 1967-ben VI. Pál pápa létrehozza a II. Vatikáni Zsinat Dokumentumait Magyarázó Pápai Tanácsot, amelyet egyben azzal a feladattal is megbíz, hogy az egyetemes egyház újabb jogszabályait is magyarázza.⁷³ Ezt a tanácsot csak II. János Pál pápa szünteti meg, mikor a *Recognitio iuris canonici* kezdetű motu proprioval megalapítja a 83-as Törvénykönyvet Magyarázó Pápai Tanácsot. Ennek feladata egyrészt a Törvénykönyv kánonjainak, másrészt – ami azonban a nevéből nem derült ki – az Egyház egyetemes törvényeinek magyarázata lett.⁷⁴ Ma a tanács feladatát általánosan a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció (154–158 cikk),⁷⁵ és a Római Kúria Általános Rendtartása a *Regolamento Generale della Curia Romana* szabályozza.⁷⁶ A tanács pontosabb belső felépítését, munkamenetét a tanács belső hivatalosan nem publikált szabályzata mutatja be. A belső szabályzat első részében a tanács rendtartására, felépítésére és tisztségviselőire⁷⁷ vonatkozó részletes bemutatás található. A szabályzat második része a törvények magyarázata pontos mechanizmusának, a harmadik rész pedig a tanács kisegítő szerepének bemutatásában áll. A *Pastor Bonus* kibocsátásával a tanács nevét Pápai Törvényt magyarázó Tanácsra módosították.⁷⁸ Már a névváltoztatás is jelzi a törvényhozó szándékát, hogy a tanács

⁷⁰ Vö. SZEREDY i. m. 128. – Néhány szerző nagyon kritikusán a Trient utáni korszakot az Egyház második központosításának mondja, ahol a humanista korról szemben leszűkül a törvényt magyarázás lehetősége, hiszen az ezt megelőző korszakban, mind a császári, mind a pápai törvényeket a jogászok sokkal nagyobb szabadsággal magyarázták. Vö. RICHARD POTZ: Ökumenische Interpretation. Zur gegenwärtigen Situation der kanonistischen Auslegungslehre. *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 1985/35, 63.

⁷¹ Vö. XV. BENEDEK, Mp., *Cum iuris canonici*. 1917. IX. 15. AAS 1917/9, 483–484.

⁷² Vö. Uo. 483.

⁷³ Vö. Secr. Stat., Litt., 1967. VIII. 11, prot.n. 134634.

⁷⁴ Vö. II. JÁNOS PÁL, Mp., *Recognitio Iuris Canonici*. 1984. II. 2., AAS 1984/76, 433–434.

⁷⁵ Vö. II. JÁNOS PÁL, Const, Ap., *Pastor Bonus*. 1988. VI. 28., 154–158. cikk. AAS 1988/80, 901–902.

⁷⁶ Vö. Secr. Stat., *Regolamento generale della Curia Romana*. 1999. IV. 30., AAS 1999/91, 629–699.

⁷⁷ A tanács élén az elnök áll. Helyettese a titkár, akinek közvetlen munkatársa a titkárhelyettes. A tanács tagjai bíborosok, keleti pátriárkák, érsekek és püspökök, világi és szerzetes papok, szerzetesek, illetve világiak.

feladata ne csak a Törvénykönyv kánonjainak magyarázata, hanem annál lényegesen összetettebb legyen. A tanács elsődleges feladatát ma is az egyetemes törvények magyarázatában lehet megjelölni. Ez azonban nem merül ki pusztán a Törvénykönyv kánonjainak magyarázatában. A tanács hitelesen magyaráz minden egyetemes törvényt.⁷⁹ Hitelesen magyarázza az egyetemes zsinatok dokumentumait, a liturgikus jogszabályokat, vagy a jogalkotó által a Törvénykönyv kibocsátása után hozott egyéb törvényeket. Ez utóbbiak között szerepelnek azok a nagyobb jelentőségű, átfogó, törvényerejű dokumentumok is, amelyek azokat a jogintézményeket szabályozzák, amelyeket sok esetben az 1917-es Törvénykönyv még magába foglalt és szabályozott. Ilyen nagyobb jelentőségű és átfogóbb dokumentumok a szentté és boldoggá avatás menetét, a római kúria működését, vagy a római pápai megválasztását szabályozó apostoli konstitúciók. Ezek az átfogó, Törvénykönyvön kívüli jogszabálygyűjtemények különös módon igazolják, hogy a tanács tevékenysége nem merülhet ki pusztán a Törvénykönyv kánonjainak magyarázatában. Ezek a jogszabályok, bár a Törvénykönyvön kívül vannak, de az Egyház életének fontos területeit szabályozzák, amelyek esetenként a CIC-hez hasonlóan magyarázatra szorulhatnak. A tanács magyarázó kompetenciája nemcsak a 83-as CIC kiadása után kihirdetett jogszabálygyűjteményekre igaz. A tanács azokat a jogszabálygyűjteményeket is magyarázza, amelyeket a jogalkotó még a hatályos Törvénykönyv kibocsátása előtt adott ki, és az új CIC az adott kérdést átfogóan nem rendezte. Ilyen például az egyházi egyetemek és fakultások kérdése, amit átfogóan nem a CIC, hanem a *Sapientia christiana* kezdetű apostoli konstitúció⁸⁰ szabályoz. Nem tartozik ellenben a tanács hatáskörébe a törvényerővel nem rendelkező közigazgatási intézkedések és a jogszokások magyarázata.⁸¹

A tanács a kongregációk, a latin ordináriusok és a keleti hierarchák által beterjesztett kérdéseket vizsgálja, és számukra hivatalos formában válaszol.⁸² A mások által felvetett kérdéseket, hacsak nem az említettekben keresztül terjesztik be, a tanács nem vizsgálja. A tanács ebben megmaradt az 1917-es Egyházi Törvénykönyvet Magyarázó Pápai Tanács szokásánál, amely szintén az 1917-es CIC kánonjait a saját elhatározásából, vagy az ordináriusok, a szerzetes közösségek nagyobb előljárói vagy a kongregációk kérésére magyarázta.⁸³ Ezen eljárás oka, hogy a tanács elsősorban azokat kívánja segíteni, akik az egyházkormányzati tevékenységben valamilyen módon részt vesznek, ezt a megszorítást mégis többen éles kritikával illetik. A kritika lényege abban áll, hogy véleményük

⁷⁸ A Pastor Bonus kidolgozása alatt a tanács nevére vonatkozóan több lehetőség is felmerült, amíg végül a Pápai Törvénytárgyaló Tanács – *Pontificium Consilium de legum textibus interpretandis* – név mellett döntöttek. Az első felvetések között szerepelt a *Pontificia Commissio legibus apparandis et interpretandis*, majd később a *Pontifica Commissio legum textibus apparandis et interpretandis*. Vö. JEAN BEYER: *Le linee fondamentali della Costituzione apostolica Pastor Bonus*. In PIERO ANTONIO BONNET–CARLO GULLO (szerk.): *La curia romana nella Cost. Ap. Pastor Bonus*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1990, 31–38.

⁷⁹ Vö. II. JÁNOS PÁL, *Const. Ap.*, *Pastor Bonus*. 1988. VI. 28, 155. cikk. *AAS* 1988/80, 901.

⁸⁰ Vö. II. JÁNOS PÁL, *Const. Ap.*, *Sapientia christiana*. 1979. IV. 15. *AAS* 1979/71, 469–499.

⁸¹ Vö. OTADUY i. m. 321.

⁸² A Pápai Törvénytárgyaló Tanács belső szabályzatának 15. cikke. HERRANZ (1996) i. m. 78.

⁸³ Vö. Privát kérésekkel a tanács nem foglalkozott, kivéve, ha a kérdés az ordináriuson keresztül került a tanács el. PCLTI., Decl., 1917. XII. 9. *AAS* 1918/10, 77.

szerint ez a megszorítás ellentétes a krisztushívők jogával, miszerint kéréseiket és kívánásaikat feltárhatják az Egyház pástorai előtt (212. k. 2. §), illetve hogy véleményüket – ami adott esetben vonatkozhat a törvény érthetlenségére is – kifejezzék (212. k. 3. §).⁸⁴ Minden kritika ellenére azt mondhatjuk, hogy ennek a megszorításnak van egy praktikus oldala is. A megszorítás védi a tanácsot attól, hogy olyan sok, esetleg megalapozatlan kérdésre kelljen válaszolnia, amit a tanács apparátusa már nem tudna ellátni.

Az egyes magyarázatok kibocsátásánál a tanács dönti el, hogy deklaratív, vagyis a szavak jelentését megvilágító, vagy lényegi, a törvényt kiterjesztő vagy leszűkítő magyarázatra van-e szükség.⁸⁵ Ha a probléma nem a törvény értelmezéséből, hanem a törvény helyes alkalmazásából adódik, akkor a beterjesztett kérdéseket az illetékes kongregációnak adják át.⁸⁶ Ha a törvényt magyarázatra csak a törvény nem ismerése miatt van szükség, akkor a tanács elnöke – ha szükséges, a tanácsosok véleményének meghallgatása után – hivatalos, de nem hiteles magyarázatot adhat ki.⁸⁷ Ha a kérdés megválaszolásához hiteles magyarázatot kell adni, akkor a kérdés jelentőségének megfelelően ki kell kérni kettő vagy több tanácsos írásos véleményét. Ezután a titkár legkevesebb hat tagból álló külön tanácskozó testületet hív össze. Szintén a titkár kötelessége, hogy a tanácskozás előtt elküldje a szükséges dokumentációt a testület tagjainak.⁸⁸ Még a tanácskozás megkezdése előtt ki kell jelölni egy személyt arra a feladatra, hogy a tanácskozáson a szóban elhangzó véleményeket lejegyezze és megszerkessze.⁸⁹ Egy alkalommal a felvetett kérdések száma nem lehet két-három beadványnál több. Ha a tanácskozás végeredményeképpen bebizonyosodik, hogy a kérdés valóban magyarázatot igényel, akkor az a Pápai Törvényt magyarázó Tanács következő rendes teljes ülése elé lesz terjesztve. A rendes teljes ülést már a tanács elnöke hívja össze. Egyben értesíti a meghívottakat a tárgyalandó kérdésekről is, és megküldi azokat a dokumentumokat, amelyek a tagok számára a felvetett kérdésekben eligazítást jelenthetnek.⁹⁰ Mivel a kérdések tanulmányozásához időre van szükség, az ülésről szóló értesítésnek legalább egy hónappal az eseményt megelőzően meg kell történnie. Az elnök a tárgyalandó kérdések előterjesztésére külön előadót – *ponenst* – nevez ki.⁹¹ A tanács döntését (*responsum*) a Szentatya elé kell terjeszteni végső megerősítésre. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyvet Magyarázó Pápai Tanács felállítását elrendelő *Cum iuris canonici* kezdetű motu proprio még nem beszélt a pápai jóváhagyásról, bár ez a gyakorlatban bevett és alkalmazott szokás volt. Ez nemcsak formai, hanem lényegi kérdés és követelmény, amely a tanács jogi természetéből adódik, hiszen mint a többi szentszéki hivatalnak, ennek sincs törvényhozó hatalma. Igaz ugyan, hogy mind a mai napig nincs egyetértés a Törvényt magyarázó Tanács igazi természetét illetően, hiszen nincs még egy hozzá hasonló szentszéki hivatal, amely ilyen

⁸⁴ Vö. INCITTI i. m. 157.

⁸⁵ Vö. OTADUY i. m. 323.

⁸⁶ A Pápai Törvényt magyarázó Tanács belső szabályzatának 17. cikke.

⁸⁷ Vö. Uo. 18. cikk.

⁸⁸ Vö. Uo. 19. cikk.

⁸⁹ Vö. Uo. 19. cikk, 2. §.

⁹⁰ Vö. Uo. 20. cikk, 1. §.

⁹¹ Vö. Uo. 20. cikk, 2. §.

módon venne részt a jogalkotó tevékenységben. Azonban erre a hivatalra is igaz, ami a római kúria többi hivatalára, hogy nincs törvényhozó hatalma, így ebből következően a Törvénymagyarázó Tanácsnak önmagától nincs arra joghatósága, hogy *per modum legis* formában magyarázatot bocsásson ki.⁹² Rendes megbízotti hatalma van, mint a többi hivatalnak, csak feladata éppenséggel egy különleges területre irányul. Így ahhoz, hogy *per modum legis* formában (törvényerővel rendelkező) magyarázatot adhasson ki, szükséges a törvényhozónak, a római pápának a jóváhagyása. A hiteles törvényt magyarázatokat a törvénnyel megegyező módon hirdetik ki az *Acta Apostolicae Sedis*ben vagy a *L'Osservatore Romano*-ban.⁹³ Ritka esetben azonban előfordulhat, hogy a Szentatya személyes döntése alapján, ha a magyarázat témája azt indokoltta teszi, nem kerül nyilvános kihirdetésre. A kész magyarázat formailag rendkívül egyszerű: a kérdés rövid összefoglalása után rövid megerősítő vagy elutasító válasz – *affermative, negative*.

Mivel a *Pastor Bonus* a tanács feladatainak bemutatásánál csak általánosságban beszél a törvények magyarázatáról, joggal merül fel a tanács törvényt magyarázati hatáskörének kérdése a CCEO-ra és a keleti *sui iuris* egyházakra vonatkozóan. A *Recognitio Iuris Canonici Codice* kezdetű motu proprio még csak a latin egyházra vonatkoztatja a tanács törvényt magyarázó hatáskörét, hiszen a 83-as CIC és a latin egyház egyetemes törvényeinek magyarázatáról beszél.⁹⁴ A *Pastor Bonus* általános megfogalmazása – „*Ecclesiae legum universalium*” – alapján ma egyértelműnek vehetjük, hogy a tanács magyarázó tevékenysége kiterjed a CCEO-ra és a keleti *sui iuris* egyházakra vonatkozó egyetemes törvények magyarázatára is.⁹⁵ Ezt erősítette meg az államtitkárság 1991-ben kiadott válasza is.⁹⁶

Másik jogos kérdés a tanács részleges törvényekre vonatkozó kompetenciája. A *Pastor Bonus* 154. cikkelye csak annyit mond, hogy a tanács feladata mindenekelőtt az Egyház törvényeinek magyarázata. A 154. cikkely általánosságban beszél a törvényekről. A 155. cikk azonban már pontosít, és egyetemes törvényeket mond. Ebből az látszik, hogy a tanács nem jogosult részleges törvények magyarázatára, de jogosult a részleges törvények ellenőrzésére, hogy azok összhangban legyenek az egyetemes jogszabályokkal.⁹⁷ Egyes szerzők megjegyzik, hogy a tanács e tevékenysége is igazából a törvényt magyarázó tevékenységében gyökerezik, hiszen ez az egyetemes törvény magyarázatának a részleges törvényekre való konkrét alkalmazása.⁹⁸ A tanács a

⁹² Vö. JUAN IGNATIO ARRIERTA: *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Milano: Giuffrè, 1997, 323.

⁹³ Emellett a magyarázatok megtalálhatóak a Törvényt magyarázó Tanács egyéb tevékenységével együtt a *Communicationes*-ban, a tanács saját közlönyében.

⁹⁴ „Huic soli Commissioni ius erit canonum Codicis iuris canonici aliarumque Ecclesiae Latinae legum universalium interpretationem authenticam proferendi Nostra Auctoritate firmandam, auditis tamen in rebus maioris momenti Dicasteriis ad quae res ratione materiae pertinet” II. JÁNOS PÁL, Mp., *Recognitio Iuris Canonici*. 1984. II. 2., *AAS* 1984/76, 434.

⁹⁵ Vö. JULIÁN HERRANZ: Il Pontificio Consiglio della interpretazione dei testi legislativi. In PIERO ANTONIO BONNET–CARLO GULLO (szerk.): *La curia romana nella Cost. Ap. Pastor Bonus*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1990. 472.

⁹⁶ Vö. Segr. Stat., Litt., 1991. II. 27. *Communicationes* 1991/23, 15–16.

⁹⁷ Vö. II. JÁNOS PÁL, Const. Ap., *Pastor Bonus* 1988. VI. 28, 158. cikk. *AAS* 1988/80, 902.

⁹⁸ Vö. HERRANZ (1990) i. m. 480. Néhányan megjegyzik, hogy a tanács működését és jellegét az egyes államokban létező alkotmánybíróságokhoz lehet hasonlítani. Ennek oka, hogy a tanács az egyes

részleges törvények ellenőrzését azokkal a kongregációkkal – Püspöki Kongregáció, Népek Evangelizációjának Kongregációja – közösen végzi, amelyek jogosultak az egyes részleges jogalkotó szervek – mint a püspöki konferencia,⁹⁹ a részleges zsinat (446. k.) – által hozott általános határozatok felülvizsgálatára (*recognitio*). Hasonlóképpen a tanács a többi kongregációval együtt megvizsgálja a püspöki konferenciák szabályzatát is (451. k.). Ilyen esetekben a tanács jogi, jogtechnikai és nem doktrinális szempontból vizsgálja az említett dokumentumokat. Ez utóbbi szempontból az egyes kongregációk hivatottak megjegyzéseket tenni. A tanács a saját észrevételeit nem a püspöki konferenciáknak, hanem a Szentszék illetékes központi hivatalainak küldi el.

A Törvénymagyarázó Pápai Tanács hatásköréhez tartozik még a római kúria központi hivatalainak segítése is.¹⁰⁰ Ennek célja, hogy a hivatalok által kibocsátásra szánt joganyag egyrészt megfelelő formaisággal rendelkezzen, másrészt ne legyen ellentétes más jogszabállyal. A Törvénykönyvet Magyarázó Pápai Tanáccsal való konzultációs lehetőség a *Pastor Bonus* kibocsátása előtt is ismert volt.¹⁰¹ Az Államtitkárság már 1968-ban körlevelet adott ki, amiben a Szentszék egyes központi hivatalai és az 1917-es Törvénykönyvet Átdolgozó Pápai Tanács közötti együttműködés elveit szabályozta.¹⁰² Ma mind a *Pastor Bonus* 156. cikkelye,¹⁰³ mind a tanács belső szabályzata (27–28. cikk) egyértelműen beszél a tanács e feladatáról. A tanácskozás és a szakértői felülvizsgálat ugyanúgy történik, mint a törvények magyarázata esetén. Ebben az esetben nem szoros értelemben vett törvénymagyarázatról van szó. Az egyes központi hivatalok segítségével a törvények magyarázatának egy tágabb értelemben vett formája valósul meg, hiszen a jogszolgáltatás és jogalkalmazás már meglévő törvényekkel való összehangolása egy tágabb értelemben vett törvénymagyarázat. Ez ab-

alkotmánybíróságokhoz hasonlóan normakontrollként működik. Ez különösen a részleges törvények ellenőrzésénél érthető, ahol a tanács legfőbb feladata annak ellenőrzése, hogy a részleges törvény az egyetemes törvényekkel összhangban van-e. Azonban a hasonlóság ellenére is a Pápai Törvénymagyarázó Tanács az egyes országok alkotmánybíróságától lényegében tér el. Az Egyházban a pápának, mint legfőbb törvényhozónak a törvényeit a tanács semmilyen körülmények között nem semmisítheti meg; szemben az egyes országok alkotmánybíróságával, amelyek adott esetben megsemmisíthetik a törvényhozó szervek által hozott törvényeket, ha azok ellentétesek az ország alkotmányával. Egy ilyen szervnek a léte ellentétes lenne az egyházkormányzati alapelvekkel. Vö. HERRANZ (1996) i. m. 71–74.; INCITTI i. m. 176–178.

⁹⁹ Vö. 455. k. 1–2. §; PCI., Resp., 1985. VII. 5. AAS 1985/77, 771.

¹⁰⁰ A tanács névének megváltoztatása jelzi ugyan, hogy feladata nem merül ki csak a Törvénykönyv kánonjainak magyarázatában, azonban egyes szerzők még azt is megjegyzik, hogy a névének a tanács többi tevékenységét is takarni kellene. Több esetben előfordult, hogy a Szentszék hivatalos közlönyeiben is (pl. 2000-ben kiadott *Annuario Pontificio* vagy a 1999-ben kiadott második *Communicaciones*) nem a tanács hivatalos nevét (*Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis*), hanem a *Pontificium Consilium Legum Textibus* elnevezést használták. Vö. INCITTI i. m. 155.

¹⁰¹ Vö. LINCOLN BOUSCAREN–ADAM ELLIS: *Canon Law. A text and Commentary*. Milwaukee: The Bruce Publishing Company, 1949, 33.

¹⁰² Vö. Segr. Stat., Litt., 1968. III. 25, Prot. N. 115., 121.

¹⁰³ „Hoc consilium ceteris Romanis Dicasteriis praesto est ad illa iuvenda eo proposito ut decreta generalia exsecutoria et instructiones ab iisdem edendae iuris vigentis praescriptis congruant et recta forma iuridica exarentur.” II. JÁNOS PÁL, Const. Ap., *Pastor Bonus*. 1988. VI. 28, 156 cikk. AAS 1988/80, 901.

ból a szempontból is igaz, hogy a tanács a központi hivatalokat egy olyan sajátos tevékenységben segíti, amely sok esetben önmagában is a törvények jobb megértésére és követhetőségére irányul. Ilyen tevékenységnek mondható, amikor a római kúria egyes központi hivatalai a hatáskörük alá tartozó kérdésekben általános végrehajtási határozatokat (31. k.) vagy utasításokat adnak ki (34. k.). Ezek is a törvények jobb megértését szolgálják.

Végül azonban azt is megjegyezhetjük, hogy ma – néhányak erőteljes nemtetszésére – a Törvénytárgyaló Tanács aktivitásának jóval jelentősebb részét teszi ki a két utóbb említett tevékenység – a részleges jogalkotás ellenőrzése¹⁰⁴ és a Szentszék központi hivatalainak segítése –, mint elsődleges feladata, a törvények magyarázata.

IV. Magán magyarázatok – a magyarázatok követelménye

A Törvénykönyv kifejezetten nem definiálja a törvénytárgyalások másik nagy fajtáját, a magán magyarázatot. A kánoni hagyomány azonban a hivatalos magyarázat mellett a törvények magán magyarázatát is ismeri. A magán magyarázatokon belül többen élesen megkülönböztetik a jogtudósok tudományos igénnyel megírt és szakmai követelményeknek megfelelő magyarázatát az egyéb magánszemélyek által hozott magyarázatoktól.¹⁰⁵ Mindkettőre igaz, hogy sem általános, sem egyedi kötelező ereje nincsen, de az első, a jogtudósok tudományosan megírt magyarázata, nagyban elősegítheti a későbbi, törvény módjára, bírói ítélettel vagy közigazgatási intézkedéssel kiadott magyarázat születését, vagy meghatározza annak irányát. A törvény magyarázójának a hatályos Törvénykönyv 17. kánonja által összefoglalt szabályokat kell figyelembe venni. A felsorolt szabályok egyszerre tartalmazznak hermeneutikai, vagyis technikai, és jogi vagy jogfilozófiai elveket. Az is előfordult, hogy egy magyarázati szabályon belül (ilyen pl. a főszabály – lásd lejjebb) jelen van technikai és jogi, jogfilozófiai elem is.

Vannak szerzők, akik a magyarázat szabályait összefoglaló 17. kánont nemcsak a magán magyarázatok esetén tartják kötelezőnek. Véleményük szerint ezeket az elveket be kell tartani az eljárónak is, amelyekor közigazgatási intézkedéssel, és a bírónak is, amikor bírói úton magyarázatot hoz. Sőt magának a törvényhozónak is figyelembe kell venni, mikor törvény módjára magyarázatot bocsát ki.¹⁰⁶ Ezt a véleményt azonban nem minden kánonjogász osztja.¹⁰⁷ A Törvénykönyv 17. kánonja kifejezetten ugyan nem mondja, hogy a törvénytárgyalás itt felsorolt elvei csak a magán magyarázatokra alkalmazandóak, de ezt látszik alátámasztani az a szempont, miszerint a magyarázati szabályok éppen abban segítik a törvény magyarázóját, hogy az adott törvény szövegében a törvényhozó szándékát megtalálja.

¹⁰⁴ 2004-ig a tanács 54 püspöki konferencia és részleges zsinat 1196 általános határozatát, és 110 püspöki konferencia szabályzatát vizsgálta meg.

¹⁰⁵ Vö. PINTO i. m. 18.

¹⁰⁶ „[...] Ma anche per i superiori, nel porre i loro atti amministrativi, e per i giudici, nell'emettere le sentenze. Anche per il legislatore nel dare le interpretazioni autentiche.” DE PAOLIS i. m. 296.

¹⁰⁷ Vö. ERDŐ PÉTER: Kommentár a 17. kánonhoz. Úő. (szerk.): *Az Egyházi Törvénykönyv*. Budapest: Szent István Társulat, 2001, 102; GARCÍA MARTIN i. m. 118.

Az értelmezés sohasem lehet önkényes, hanem mindig azzal a szándékkal kell hogy történjen, hogy a törvényhozó adott törvényben megnyilvánuló szándékát megtaláljuk.¹⁰⁸ Így a törvény magyarázóját nem a jogi elméletek, a jogtörténeti, az ideológiai és a jogfilozófiai eszmék, vagy az éppen aktuális társadalmi és szociológiai körülmények kell hogy motiválják a törvény magyarázata közben, hanem hogy a törvényhozó eredeti célját megtalálja.¹⁰⁹ Ez az elv egyben jól felfogott határát is jelenti a törvény magyarázó szabadságának. Így az is jól látszik, hogy nem tartható az elmúlt években az egyes kánonjogász iskolákban hangsúlyossá vált ún. *evolútív törvényt magyarázat*. Ez az irányzat a kánonjogban főleg civil jogi hatásra erősödött meg.¹¹⁰ Érdekes, hogy az 1950-es években az első kánonjogi írások erős kritikával léptek fel az elképzelés ellen,¹¹¹ de már a kérdés felvetése is jelezte, hogy a kánonjog a törvények magyarázata területén ebben a kérdésben megosztott lesz. Ez a módszer a törvények magyarázatánál elsősorban arra a történelmi helyzetre, kulturális környezetre helyezi a hangsúlyt, amiben a törvény, a közösség és a jogász él.¹¹² Az elmélet képviselői közül néhányan nagyon erősen kijelentik, hogy a törvény megértéséhez ki kell tekinteni a *mens legislatoris*, a törvényhozó szándékából, hiszen az a törvény megalkotásának és kihirdetésének elszigetelt pillanata. A törvény ellenben benne él a társadalmi és történelmi közegben, ami pedig dinamikus és napról napra változik.¹¹³ Így a törvény magyarázójának elsősorban ezt a történelmi, sok esetben a törvény kibocsátásától nagyon eltérő körülményt kell figyelembe venni. Ez a vélemény azonban éppen a törvényt magyarázatnak az Egyházban betöltött igazi szerepét és célját felejtí el: ez pedig mindig a törvényhozó eredeti akaratának megtalálásában rejlik.¹¹⁴ Joggal jegyzik meg az elmélet kritikussai, hogy bizonyos *evolúció* valóban létezik az egyes jogintézmények és jogszabályok értelmezésében, de ennek a fejlődésnek az elismerése és helyes megítélése nem a jogintézmény vagy a jogszabály jogalkotótól független saját dinamikáján és a törvény magyarázójának szándékán múlik, hanem a törvényhozó megítélésén. Ő az, aki a különböző történelmi helyzetben valóban újra magyarázhatja, akár a régi jelentésétől eltérően is az egyes jogintézményt és jogszabályt.¹¹⁵ Az *evolútív* törvényt magyarázat, ami elszakítja a jogintézményt vagy a törvényt a

¹⁰⁸ Vö. OTADUY i. m. 326.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Vö. CASTILLO LARA i. m. 281.

¹¹¹ Az első kritikát megfogalmazó munkák között jelentős ezen a területen Caberos de Ante két írása is. Vö. MARCELINO CABEROS DE ANTE: La interpretación subjetiva de la ley. *Revista Española de Derecho Canónico* 1951/6, 919–921.

¹¹² Vö. ÖRSY (1980) i. m. 46.

¹¹³ „It is not enough, in searching for the meaning of the law, to seek out the *mens legislatoris* in the isolated moment of promulgation; the present context and ten new needs of social body subject to evolution and change, must also be considered.” CORIDEN i. m. 278–279.

¹¹⁴ Az evolútív törvényt magyarázat kritikájához lásd AGOSTINO MONETA: Error sulla qualità individuanti ed interpretazione evolutiva. *Il Diritto Ecclesiastico* 1970/81–82, 33–44.; HUGO SCHWENDENWEIN: Der 'Geist der Gesetzgebung' als dynamischer Interpretationsfaktor. *Revue de Droit Canonique* 1971/21, 313–332.; GREGORIO DELGADO DEL RÍO: La Interpretación Evolutiva de la Norma. *Ius Canonicum* 1976/16–2, 117–135; CASTILLO LARA i. m. 281–284.

¹¹⁵ Erre tipikus példa akár a javadalmi rendszer vagy akár az egyházi hivatal, ami a zsinat után új értelemben tűnt fel. Vö. FERME i. m. 204.

törvényhozó szándékától, nemcsak téves felfogás, hanem nyugodtan mondhatjuk, hogy egy olyan veszélyes irányzat,¹¹⁶ ami könnyen teremthet jogbizonytalanságot.¹¹⁷ Ennek oka, hogy ilyen esetben a magyarázó ahelyett, hogy a törvényhozó nagyon konkrét szándékára tekintene, ami a meghatározott szabályok segítségével még kiolvasható a törvény szövegéből, kiszolgáltatja a jogintézményeket és a jogszabályokat a saját, sok esetben nagyon szubjektív történelem- és korértelmezésének.¹¹⁸ Természetesen az is igaz, hogy a törvények *evolútív* magyarázatát valló kánonjogászok véleménye sem egységes. Széles skálán mozog az egyes kánonjogászok véleménye abban a tekintetben, hogy milyen mértékben kell a változó körülményekre vagy a törvényhozó szándékára figyelni. Azt el kell ismerni, hogy előfordulhat, hogy a törvény kibocsátása óta a körülmények annyira megváltoztak, hogy a törvény megtartása lehetetlenné vagy akár károssá vált. Ezt figyelembe kell venni, de ennek objektív mércéje van (krisztushívők jogkövető magatartása, egyházi hatóság mérlegelése, stb.) és nem a magánmagyarázó szubjektív helyzetértékelése a döntő.

1. A magán magyarázat főszabálya

Az egyházi törvények magyarázatánál egy főszabály létezik.¹¹⁹ E szerint a törvényeket a szavaknak a szövegben és a szövegösszefüggésekben hordozott jelentése szerint kell magyarázni (17. k.). Mivel főszabályról van szó, ez egyben azt is jelenti, ha a főszabály használata elég a törvény megértéséhez, a többi alapelvet nem is kell használni.¹²⁰ A kiegészítő elvekhez vagy szabályokhoz csak akkor kell fordulni, ha a főszabály alkalmazásával nem sikerül a törvényt megmagyarázni. A törvények által használt főleg technikai kifejezések közül vannak olyanok, amelyek ugyan egyértelműek a kánonjogászok számára, de mások számára nem.¹²¹ Minden esetben ügyelni kell arra, nehogy a magyarázat során a konkrét jelentéssel rendelkező szavakat a törvény magyarázója eltorzítsa.¹²² Ezért van, hogy a törvénytárgyalás esetén mindig a törvény szövegéből indulunk ki. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a törvénytárgyalás pusztán a szöveg egzegetikus vizsgálatából állna, hiszen éppen ezért vannak a főszabály mellett kiegészítő szabályok is (lásd lejjebb).¹²³ A főszabály egyértelművé teszi, hogy addig végzünk törvénytárgyalást, amíg a szövegnél és a

¹¹⁶ Vö. FERME i. m. 201.

¹¹⁷ Erre a veszélyre a világi jog területén is találunk utalást. Vö. ADOLF KELLER: *Die Kritik, Korrektur und Interpretation des Gesetzeswortlautes*. Winterhur: Keller, 1960, 134.

¹¹⁸ Vö. FERME i. m. 210–212.

¹¹⁹ Érdekes észrevétel, miszerint, ha megszületett volna a *lex Ecclesiae fundamentalis*, ami az egyházi törvények között bizonyos elsőbbséggel rendelkezett volna, akkor logikusan ennek a törvénytárgyalásokban is mint a többi egyházi törvény magyarázati szabálya és elve meg kellett volna jelennie. Vö. ÖRSY (1980) i. m. 28.

¹²⁰ Vö. SCHWENDENWEIN i. m. 320.

¹²¹ Vö. JOHN M. HUELS: Kommentár a 17. kánonhoz. In JOHN P. BEAL–JAMES A. CORIDEN–THOMAS J. GREEN (szerk.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York–Mahwah: Paulist Press, 2000, 50.

¹²² Vö. OTADUY i. m. 326.

¹²³ Vö. HUELS i. m. 50.

szövegösszefüggésnél maradunk. Ha túlságosan eltávolodnánk a szövegtől, akkor az már nem lenne törvényt magyarázat.¹²⁴

A 'sajátos jelentés' kifejezi, hogy nem átvitt vagy már elvonatkoztatott értelemről van szó. 'Sajátos jelentés' lehet sajátosan kánonjogi jelentés, ahogy a Törvénykönyv a szavak jelentős részét használja (pl. ordinárius, megyéspüspök, szerzetes). A sajátos kánonjogi jelentések magyarázatát vagy magában a Törvénykönyvben, vagy más dokumentumban (különösen a zsinati dokumentumok), illetve a kánonjogi irodalomban és a kánoni hagyományban találjuk meg. A 'sajátos jelentés' lehet a konkrét kánonjogi jelentéstől eltérő jelentés is, ahogy az adott kifejezést a hétköznapokban is használják. Azonban a 'sajátos jelentés' az adott törvény szövegében mindig csak egy jelentés lehet, méghozzá az a jelentés, amit neki a törvényhozó ott, abban a törvényt szövegben akart adni.¹²⁵ Ennek megállapításában segít a szöveg és a szövegösszefüggés, hiszen a törvényhozó ugyanazt a lényegi tartalmat, vagy ugyanazt a valóságot máshol *más szavakkal* is kifejezheti. A Törvénykönyv vagy más dokumentum esetében az egyes könyvek, fejezetek, címek, a kánon vagy törvény szövege nagyban hozzájárul a helyes értelmezéshez. Ugyanakkor az is előfordul, hogy a különböző törvényt szövegekben *ugyanaz a szó* más sajátos jelentéssel bír. Az adott törvényben való igaz jelentés felismerésében is segít a szöveg és a szövegösszefüggés.

A törvényt magyarázathoz használt szöveg mindig az eredeti latin szöveg kell hogy legyen. Sokszor adódik félreértés abból, hogy a fordításokat magyarázzák. Ebből adódóan elengedhetetlen hermeneutikai feltétel, hogy a magyarázó jól ismerje a latin nyelvet, illetve a latin kifejezések és szavak köznapi jelentése mellett ugyanazoknak a szavaknak a kánonjogban és a kánoni hagyományban létező jelentését.¹²⁶

2. *Kisegítő szabályok*

A 17. kánon egymás után négy kisegítő elvet sorol fel, amelyeket a törvény magyarázója felhasználhat: párhuzamos helyek, a törvény célja, a törvény körülményei és a törvényhozó szándéka. A kisegítő elvekhez csak akkor kell folyamodni, ha a főszabály alkalmazása nem vezetett eredményre. A kisegítő szabályok egymás utáni felsorolása nem jelenti, hogy ezek a szabályok egymáshoz képest bármilyen hierarchikus

¹²⁴ Vö. INCITI i. m. 164–165.

¹²⁵ Például a „nap” kifejezést a Törvénykönyv nagyon eltérő értelemben használja. Jelentheti a szó köznapi jelentését, például ami a vasárnapot illeti (1246–1247. k.), de a nap jelentheti a kánonilag vagy jogilag hasznos időt jogcselekmények végzésére (201–203. k., 1463. k.). Ez a jelentés mindig a konkrét törvény vagy kánon szövegéből derül ki. Ilyenkor az egyik nem helyettesíthető a másikkal. Vagy például a választani (*eligere*) ige mást jelent a 164. kánonban, ahol kánoni választásról van szó, és mást jelent a 324. kánon 2. §-ban, ahol krisztushívők magántársulása kapcsán, a társulás szabadságára mutat rá a lelkész megválasztása tekintetében. Megint mást jelent az *eligere* ige a 219. kánonban, ahol az életállapot szabad megválasztásáról van szó, vagy a 396. kánonban, ahol püspök szabadságát hangsúlyozza a törvényhozó, hogy az egyházmegye látogatására szabadon választja ki azokat a klerikusokat, akiket akar. Ehhez lásd SACCO i. m. 74–76.

¹²⁶ Vö. SACCO i. m. 72.

sorrendiséggel rendelkeznének.¹²⁷ Így a törvény magyarázója akár együtt, akár külön is alkalmazhatja a kiegészítő szabályokat. Más kérdés, hogy érdemes a magyarázati szabály megválasztását a vizsgált és magyarázatra szoruló kánon vagy más törvény „műfajához”, vagyis a tárgyalt témához igazítani.¹²⁸

Több szerző véleménye, hogy a felsorolt kiegészítő lehetőségek nem jelentik a törvénymagyarázat elveinek vagy szabályainak tételes és kimerítő listáját. Egyesek a felsorolt listán túl átfogóbb, általános alapelvekre utalnak. Ilyen általános elvek egyes szerzőknél a teológiai igazságok, a tanítóhivatal által kifejtett tanbeli és morális kérdések sérthetetlensége.¹²⁹ A teológiai szempontokat nyilvánvalóan figyelembe kell venni az egyes magyarázatok elkészítésénél. Sok esetben a magyarázandó törvény olyan teológiai kérdéseket is tartalmazó jogintézmény, ahol az egyes magyarázatok nem nélkülözhetik a teológia és a kánonjog közös vizsgálódását.¹³⁰ Ezen kívül nem ritka a természetjogi alapelvekre, mint a magyarázatok szabályaira való utalás. Eszerint, ahogy a természeti törvények a pozitív jogalkotás határát jelentik, úgy a magyarázatok elkészítésénél is mindig figyelembe kell venni a természetjogi elveket, amelyekkel ellentétes magyarázat nem születhet.¹³¹ Más szerzők a jog általános elveire hivatkoznak (19. k.), melyek segítséget jelenthetnek a magyarázatok elkészítésénél.¹³² De találunk utalást mint magyarázati, kiegészítő szabályra a kánoni hagyományra (6. k. 2. §),¹³³ a jogszokásra (19. k., 27. k.), a római kúria bírósági jogszolgáltatására (*jurisprudentia*) és közigazgatási joggyakorlatára (*praxis*), illetve a jogtudósok véleményére (19. k.) is. Mások az egész kánoni jogalkotást átjáró kánoni méltányosságra, az *aequitas canonica*-ra is utalnak.¹³⁴ Más szerzők a Törvénykönyv átdolgozásánál megfogalmazott alapelvekre (pl. szubszidiaritás, egzaktás

¹²⁷ Ezzel ellentétes véleményhez lásd GARCÍA MARTIN i. m. 118. „[...] il legislatore determina una priorità, in ordine discendente, cioè partendo dallo dalla più importante.”

¹²⁸ Vö. ÖRSY (1980) i. m. 28.

¹²⁹ Vö. ÖRSY (1980) i. m. 34–38. – A szerző konkrétan megjegyzi, hogy az említett kérdések nem a törvénymagyarázatok asztalára tartoznak, hanem teológiai kérdések, ezért a teológia és nem a kánonjog módszerével kell ezeket vizsgálni. Bizonyos kérdésekben lehet ugyan változás, de az a dogmafejlődés területéhez tartozik. Egy másik amerikai szerző összefoglalóan ezt így mondja „Law is subordinated to faith”, vagyis a jog alá van rendelve a hitnek, ami összetartja a hívek közösségét, és ami a kinyilatkoztatásból, az újszövetségből, a hitvallásból és a zsinati tanításokból ismerhető fel. Vö. CORIDEN i. m. 292.

¹³⁰ Vö. GUTIÉRREZ (1987) i. m. 510–511.

¹³¹ Vö. SACCO i. m. 81–84.

¹³² Vö. OTADUY i. m. 332.

¹³³ Egyes szerzők ezen a területen külön megjegyzik, hogy a legnagyobb hiba lenne a Törvénykönyvet az egész kánoni jogalkotástól, a kánoni hagyománytól elszigetelten szemlélni, illetve az egyes jogintézmények vagy jogszabályok magyarázatánál a jogtörténeti szempontokat figyelmen kívül hagyni. Vö. FERME i. m. 199–200.

¹³⁴ Vö. DE PAOLIS i. m. 298. – Külön felhívja a figyelmet arra, hogy a kánoni hagyomány és az *aequitas*, a méltányosság, ami a Törvénykönyv más helyein megjelenik, bizonyítéka annak, hogy nem kimerítő, hanem csak felsorolásszerű a törvénymagyarázatok kiegészítő szabályainak listája. „Va notato che tali criteri non sono tassativi, ma esemplificativi. Di fatto lo stesso Codice rinvia alla tradizione canonica (can. 6.), o all'equità canonica, ecc.” Lásd még MARCUZZI i. m. 57–62. Ez utóbbi szerző a méltányosságot mint magyarázati elvet nemcsak a magán magyarázatokra, hanem a többi, különösen a bírói ítélettel és az egyedi esetre adott közigazgatási intézkedéssel adott magyarázatra is vonatkoztatja. Érdekes még Fedele véleménye, aki az *aequitas*-ra, mint magyarázati elvre nemcsak általánosságban utal, hanem

stb.), vagy a II. Vatikáni Zsinat elveire (mint például az ökumenizmus) utalnak úgy, mint az egyes törvények magyarázatánál figyelembe vehető kiegészítő szabályokra.¹³⁵ Nem utolsó sorban egyesek technikai követelményekről beszélnek, pl. logikusság, következetesség, stb., amelyek ugyan jogtechnikai követelmények, de a magyarázatok szabályaihoz tartoznak.¹³⁶

Amellett, hogy a felsorolt elképzelések bizonyos szempontból, mégpedig a jogalkotás és a kánonjog összetettségének oldaláról érthető útkeresések a magyarázati elvek túlzott beszűkítésével szemben, más szempontból azonban azt is látni kell, hogy a kiegészítő szabályok túlzott kiterjesztése vagy szubjektív értékelés alapján való beemelése veszélyes lehet, és téves törvényt magyarázathoz vezethet.

A) A PÁRHUZAMOS HELYEK

A 17. kánon a főszabály kiegészítő elvei közül elsőnek a párhuzamos helyek használatának lehetőségét említi. Párhuzamos helyeknek tekinthetjük azokat a törvénytövegeket, ahol ugyanaz a kánoni kérdés kerül bemutatásra.¹³⁷ Ez a kiegészítő elv gyakran és nagyon konkrétan alkalmazható, hiszen a törvényhozó rendszerint egy-egy kérdést több helyen, akár magában a Törvénykönyvben, akár a Törvénykönyvön kívül is bemutat. Ez a kiegészítő elv abból az egyszerű tényből indul ki, hogy a törvényhozó az adott kérdések egybehangzó, logikus és nem ellentmondásos bemutatására törekszik.¹³⁸ Vannak szerzők, akik kiemelik: ha a Törvénykönyv valamelyik kánonja szorult magyarázatra, akkor a Törvénykönyv egyéb „párhuzamos” kánonjai elsőbbséget élveznek.¹³⁹ Jóllehet az 1917-es Törvénykönyv még valóban azt mondta, hogy „ad locos Codicis parallelos” (1917-es CIC, 18. k.), vagyis a Kódex párhuzamos helyeinek a vizsgálata, azonban a hatályos CIC 17. kánonjának szövegéből ma már ez nem derül ki. A hatályos CIC már az „ad locos parallelos”, vagyis párhuzamos helyek formulát használja.¹⁴⁰ A kánon szövegének átdolgozása alatt konkrétan felmerült az a javaslat, hogy pontosabban nevezzék meg, mit értünk párhuzamos helyek alatt.

megjelöli, hogy mit is értünk konkrétan az *equitas* alatt, mikor a törvényeket magyarázzuk: *asperitatis remissio, temperantia, humanitas, benignitas, misericordia*. Vö. PIO FEDELE: *Generalia iuris principia, cum aequitate canonica servata*. Romae: Urbino. S.T.E.U., 1936, 155. Lásd még CHARLES LEFEBVRE: *Les pouvoirs du juge en droit canonique*. Paris: Librairie du Recueil Sirey, 1938, 170.

¹³⁵ Vö. RICHARD POTZ: Interpretation. In AXEL FREIHERR CAMPENHAUSEN–ILONA RIEDEL SPANGENBERG–SPANGENBERGER–REINHOLD SEBOTT (szerk.): *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*. Paderborn: Schöningh, 2002, Vol. II. 312–313.; POTZ (1985) i. m. 70–73.

¹³⁶ Vö. CARULLI i. m. 117.

¹³⁷ Vö. RIK TORFS: *Propria verborum significatio: De l'épistémologie à l'herméneutique*. *Studia Canonica* 1995/29, 179–192.

¹³⁸ Néhányan éppen ezért ezt a kiegészítő szabályt *rendszeres* vagy *szisztematikus* szabálynak is nevezik, hiszen a törvényhozó által alkotott rendszeren belül van egy logikai rend. Vö. BESTE i. m. 75.

¹³⁹ Vö. GARCÍA MARTIN i. m. 120.

¹⁴⁰ A régi kifejezés, vagyis csak a CIC párhuzamos helyeinek törvényt magyarázat esetén való használata, jól illeszkedett a régi felfogáshoz, amit Gasparri bíboros így foglalt össze „quod non est in Codice, non est in mundo,” tehát ami nincs a Kódexben, az nem létezik. Ma a hatályos Törvénykönyvet már nem ennyire zárt egésznek tekintjük, amit jól mutat, hogy az 1917-es CIC-cel szemben a hatályos Törvénykönyv már nem törekszik az egyes kánoni intézmények teljes lefedésére. Számos kérdés van, ami vagy kizárólagosan, vagy részben a Törvénykönyvön kívül kerül szabályozásra.

Ebben a javaslatban a Törvénykönyv párhuzamos kánonjai mellett a hasonló kérdésben kiadott egyéb egyházi törvényeket is megemlítették.¹⁴¹ Később ez a tervezet nem valósult meg, de ez önmagában még nem jelenti azt, hogy csak a Törvénykönyv párhuzamos helyeit tekintenénk magyarázati forrásnak.¹⁴² Sőt bizonyos esetekben (pl. liturgikus kérdések magyarázata) a Törvénykönyvön kívüli törvények, mint párhuzamos helyek, nagyobb segítséget jelenthetnek. Ezért a párhuzamos helyek lehetnek a Törvénykönyvön belül vagy azon kívül. Néhányan ennek kapcsán kifejezetten rámutatnak, hogy helyes az új Törvénykönyv nyelvhasználata, hiszen így az új CIC a párhuzamos helyek felhasználására a törvények magyarázatánál sokkal nagyobb perspektívát kínál.¹⁴³ Azonban tegyük hozzá, hogy ez a perspektíva sem tágítható a végtelenségig. Nem számítanak például párhuzamos helynek a nem jogi szövegek, még akkor sem, ha ugyanarról a kérdéstről értekeznek.¹⁴⁴ Hasonlóképpen nem tekintjük egymás párhuzamos helyének és egymás magyarázati forrásának a két törvénykönyv, a keleti és a latin egyház törvénykönyvének ugyanabban a kérdésben hozott jogszabályait.

Nyilvánvaló azonban, hogy ennek a kiegészítő szabálynak a helyes használatához hozzátartozik, hogy a magyarázó egyrészt tudja, hogy a Törvénykönyvben vagy azon kívül a törvényhozó hol rendelkezett hasonló kérdésekről. Másrészt ismerje azt a módszert, amivel ellenőrizni lehet a kérdésben esetlegesen megjelent újabb jogszabályokat.¹⁴⁵

B) A TÖRVÉNY CÉLJA – RATIO LEGIS

A főszabály második kiegészítő szabálya a *törvény céljának (ratio legis)* vizsgálata. Minden törvény illeszkedik az egész kánonjog céljához, vagyis a lelkek üdvösségének szolgálatához (1752. k.). A különböző jogintézmények és törvények más és más módon, de ugyanazt a természetfeletti célt szolgálják. Ezért joggal jegyezhető meg, hogy az egyes jogintézmények vagy törvények ellenőrzési elve mindig az, hogy utolérhető-e ez a természetfeletti cél.¹⁴⁶ Ugyanakkor az egyes törvényeknek van egy konkrétabb célja is. Ez a cél felismerhető vagy magából a törvényből, vagy a törvényhozó más megnyilvánulásából. Sokáig nem volt világos a megkülönböztetés a *ratio legis* és a *mens legislatoris* között. Másrészt úgy vélték, hogy a *ratio* az egyenértékű

¹⁴¹ „Proponitur ut loco verborum, ad locos Codicis parallelis’ verba adhibeantur, ad alias leges ecclesiasticas, de eadem materia, si quae sint’, proponitur ab alio út omnes fontes interpretationis ut principales, aequo iure, nominetur, nec ulli sint subsidiarii. Contra eosdem plerique, scilicet alii omnes, aestimat textum esse clarum et optimum et servandum esse.” *Communicationes* 1984/15, 150.

¹⁴² Sőt már az új Törvénykönyv kiadása előtt is voltak, akik rámutattak arra, hogy a párhuzamos helyek alatt nem érthetjük csak a CIC párhuzamos helyeit. Vö. LUDOVICUS BENDER: *Legum ecclesiasticarum interpretatio et suppletio*. Romae-Tournai: Desclée, 1961, 139. – Ezzel ellentétes véleményt képvisel ALBERTO BLAT: *Commentarium Textus Codicis Iuris Canonici, I, Normae Generales*. Romae: Ex Typographia Pontificia in Instituto Pii IX, 1921, 100.

¹⁴³ Vö. ELLSWORTH KNEAL: *Interpreting the Revised Code*. In AA. VV.: *The Art of Interpretation*. Washington: Canon Law Society of America, 1982, 30.

¹⁴⁴ Vö. OTADUY i. m. 330. Ezzel ellentétes véleményt képvisel KNEAL i. m. 9–30.

¹⁴⁵ Vö. SACCO i. m. 78.

¹⁴⁶ Vö. CARULLI i. m. 122–123.; CORIDEN i. m. 284–286.

magával a törvénnyel és a törvény alkalmazása során ezt a kettőt nem lehet élesen megkülönböztetni egymástól.¹⁴⁷ Ez azonban a *ratio legis* félreértése. *Ratio legis non est lex!* A *ratio legis* segít ugyan megérteni a törvényt, de azzal nem egyenértékű. Egyes esetekben a törvény maga mutatja be az adott jogintézmény vagy törvény célját és motivációját (368. k., 381. k. 2. §, 620. k., 1140. k.). Ilyen esetekben felesleges külön megkülönböztetni *ratio legis*-t.¹⁴⁸ A *ratio* nem adja vissza a maga teljességében a *mens*-t a törvényhozó szándékát sem.¹⁴⁹ Az ezzel ellentétes felfogás könnyen vezetne a vizsgált törvény leszűkítő vagy kitágító szubjektív felfogásához, és így helytelen alkalmazásához. Ahhoz, hogy a *ratio* valóban segítséget jelentsen a törvény magyarázatához, nemcsak az szükséges, hogy ugyanarra a törvényre irányuljon, hanem hogy pontosan meghatározható, illetve ebből adódóan igazolható legyen. Például a valláskülönbség akadályánál (1086. k.) a kánon szövegéből az ok nem derül ki, de teljes bizonyossággal kimondható, hogy itt a *ratio* a katolikus hit védelme. Azonban nem minden esetben lehet ilyen százszázalékos biztonsággal megállapítani a törvény célját. Ebből adódóan előfordulhat az is, hogy mások, más szempontok alapján, a teljes igazolhatóság hiányában, másban látják ugyanannak a törvénynek a célját. Ezért joggal jegyzik meg egyes szerzők, hogy a *ratio* akkor tud igazi segítséget adni, ha egyetlen, mivel ha több *ratio*-t különböztetünk meg ugyanannak a törvénynek a kapcsán az könnyen félreértéshez vezethet.¹⁵⁰ Mindez nem jelenti, hogy alábecsülnénk a *ratio* jelentőségét, hiszen eligazítást jelenthet a törvény megértésében, ha egyébként az nem világos, de nem szabad sem a törvény szövegével megegyező jelentőséget, sem túlzott felhasználhatósági lehetőséget tulajdonítani neki.

C) A TÖRVÉNY KÖRÜLMÉNYEI

A harmadik kiegészítő szabály azoknak a körülményeknek a vizsgálata, amelyek a törvényhozót az adott jogszabály megalkotására motiválták. Az egyes törvények helyes megértéséhez segítséget jelenthet, ha birtokában vagyunk az adott korra, helyre és körülményekre vonatkozó információknak (pl. valamilyen visszaélés visszaszorítása miatt született, vagy egy új szokást akar bevezetni.). A körülmények vonatkozhatnak a törvény kihirdetése előtti távolabbi időszakra és történelmi körülményekre. De jelentheti a kihirdetés előtti közelebbi helyzetet és az előkészületi munkálatokat is. Ezen kívül a körülmény lehet a törvény kihirdetésének körülménye.¹⁵¹ Néhányan megjegyzik, hogy jóllehet a törvény körülményeinek a vizsgálta egy magyarázati szabály a többi között, mégis jelentősége mintha túlmutatna az egyes magyarázati szabályokon. Ennek oka, hogy sokszor a tárgyalt *ratio* is kiolvasható a törvény körülményeiből.¹⁵²

¹⁴⁷ Vö. OTADUY i. m. 332.

¹⁴⁸ OTADUY i. m. 334.

¹⁴⁹ Ennek a teljes kidolgozása Suarez nevéhez köthető. Vö. FRANCISCO SUÁREZ: *Tractatus de legibus ac Deo legislatore*. Coimbra: G. de Loureiro, 1612, III, ch. 20, n. 7, 536.

¹⁵⁰ Vö. LEFEBVRE i. m. 35.

¹⁵¹ Vö. OTADUY i. m. 335.

¹⁵² Uo.

D) A TÖRVÉNYHOZÓ SZÁNDÉKA – MENS LEGISLATORIS

Mivel az egész törvénymagyarázatnak figyelni kell a törvényhozó céljára, hiszen éppen ezt szolgálja a főszabály is (lásd feljebb), érdekes, hogy a kánon a kiegészítő elvek között még egyszer megemlíti a törvényhozó szándékát, a *mens legislatoris*-t. Ennek oka, hogy itt a negyedik kiegészítő szabály egyrészt arra utal, amit a törvény szavai nem fednek le. Jóllehet a törvényhozó szándéka maga a törvény, *mens legislatoris est lex*, de előfordul, hogy a szavak nem teljesen fedik le a törvényhozó eredeti szándékát. Másrészt a törvényhozó szándéka nemcsak a konkrét törvényre vonatkozó vélekedését jelenti, hanem az általános kormányzati beállítottságot is. Ezt a kormányzati beállítottságot, a magyarázandó törvényen túl, ugyanazon törvényhozó más törvényeiből és megnyilatkozásaiból is fel lehet ismerni.

A törvényhozó szándéka, a *mens legislatoris* nem jelenti a *mens consultorum*-ot vagy a *mens Patrum Commissionis*-t, vagyis azokat a szövegtervezeteket vagy felvetéseket, amelyek a Törvénykönyv átdolgozása alkalmával felmerültek.¹⁵³ Bár ezeknek a szövegtervezeteknek jogtechnikailag nagy jelentősége van, különösen akkor, ha az átdolgozás utolsó fázisában, amelyen a Szentatya személyesen vagy megbízottja által képviselte magát, már nem változtattak, de ezekben a tervezetekben mégsem ismerhetjük fel feltétlenül a *mens legislatoris*-t, vagyis törvényhozó szándékát, vagy legalábbis nem úgy, mint ugyanazon jogalkotó által kiadott egyéb jogszabályokban.¹⁵⁴

V. A törvények szoros értelmezése (18. k.)

Néhány esetben a törvényhozó a törvények szoros értelmezését kívánja meg. Ez nem jelenti a törvények leszűkítő értelmezését (16. k. 2. §). ‘Szoros’ értelmezés az olyan értelmezés, ami a szükséges minimumot érti a törvény alatt.¹⁵⁵

Az Egyházi Törvénykönyv 18. kánonja három esetben kívánja meg a törvény szoros értelmezését: büntető törvények, jogok szabad gyakorlását korlátozó törvények és a törvény alóli kivételek esetén (18. k.). A 18. kánon törvények szoros értelmezésre vonatkozó általános megfogalmazását a CIC más jogintézményeknél újra nyomatékosítja, illetve pontosítja, hogy mely esetekben szükséges szoros értelmezés. Ilyen nyomatékosítás vagy pontosítás történik a közigazgatási intézkedésekre (36. k.), a kiváltságra (77. k.), a felmentésre (93. k.), megbízotti végrehajtó hatalomra (138. k.), az esküre (1204. k.), az Apostoli Szentszéknek fenntartott büntetések elengedésére (1354. k. 3. §) vonatkozóan.

A Törvénykönyv csak a szoros értelmezés eseteit határozza meg, de a törvények tág értelmezéséről nem szól. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a 18. kánonban megjelölt eseteken kívül minden más esetben tágan kellene a törvényeket értelmezni.

¹⁵³ Ezek a tervezetek CIC esetében nyomon követhetőek a *Communicationes*, a CCEO esetében pedig a *Nuntia* című hivatalos közlönyben.

¹⁵⁴ Vö. HERRANZ (1996) i. m. 71.; JOSÉ LUIS GUTIÉRREZ: La interpretación literal de la ley. *Ius canonicum* 1995/70, 534–535.; ALFONSO PRIETO PRIETO: La interpretación ad mentem. *Ius canonicum* 1995/70, 561–583.

¹⁵⁵ Bár ez a megkülönböztetés hagyományosan jelen van az egyházjogban, ettől függetlenül több szerző feleslegesnek tekinti a szoros és a szűkítő magyarázat közötti megkülönböztetést, sőt sok civiljogi rendszerben ez a felosztás nem létezik. Vö. OTADUY i. m. 339.

1. Büntető törvények

Büntető törvényeket szorosan kell értelmezni. A Törvénykönyv egyszerűen fogalmaz, de büntető törvények szoros értelmezése mögött jogfilozófiai kérdés húzódik meg. Ha a büntető törvényeket úgynevezett *odioso* törvényeknek vesszük, vagyis amelyek az érintettek számára hátrányosabb jogi helyzetet teremtenek, logikus, hogy szorosan értelmezzük őket.¹⁵⁶ Azonban nem minden időben és nem mindenki értelmezte így a büntető törvényeket. Még a múlt században is jelentős kánonjogászok képviselték azt a véleményt, hogy a büntető törvények igazából *favore*, vagyis kedvező, védő törvények. Ez elsősorban a közösség oldaláról igaz. A büntető törvények különleges módon igyekeznek védelmezni a közösséget a bűncselekmény elkövetőjével szemben. Másodsorban igaz az elkövető oldaláról is. Ennek oka, hogy a büntető törvények célja a bűnös megtérítése és a károk helyrehozatala. Ebből azonban az a gyakorlati probléma adódik, hogy ha ezeket a törvényeket akár annak végső célja, a finis oldaláról, akár a közösség oldaláról vizsgálva *favore*, vagyis kedvező törvényeknek fogadjuk el, akkor nem szorosan, hanem tágan kellene értelmezni.¹⁵⁷ Itt azonban felvethető az a kérdés, hogy a *favor personae* és a *favor communitatis* szembeállítása, ami kétségtelenül inkább civiljogi probléma, mennyire vihető át a kánonjog területére? Ez már csak azért is problémás, hiszen a kánoni jogalkotásban az összes törvény végső célja a legfőbb jóra, az üdvösségre irányul. Így a *favore* és az *odioso* megkülönböztetés a kánonjog területén inkább tautológia. Másrészt a törvények a végső céllal, az üdvösséggel (1752. k.) egyszerre tekintik címzettjüknek az egész közösséget és a közösség egyes tagjait.

Mivel azonban a Törvénykönyv erre a jogfilozófia kérdésre nemcsak hogy nem tér ki, hanem egyértelműen fogalmaz, miszerint a büntető törvényeket szorosan kell értelmezni, a kérdés nem érinti a törvényt magyarázat gyakorlati oldalát. Sőt, szoros értelmezés nemcsak a Törvénykönyv által tárgyalt büntetendő eseteket (1364–1399. k.), hanem az azon kívül található büntető törvényeket is érinti.¹⁵⁸ Hasonlóképpen, mivel a Törvénykönyv csak általánosságban beszél a büntető törvények szoros értelmezéséről, ezért ez alatt mind az egyetemes, mind a részleges büntető törvényeket értjük. A Törvénykönyv büntetőjoggal foglalkozó hatodik könyve a büntető törvények alkalmazásával kapcsolatosan több helyen újra megismétli a 18. kánon általános alapelvét a szoros, vagyis a kedvezőbb értelmezésre vonatkozóan (1313. k. 1–2. §, 1317. k., 1318. k., 1321. k. 1–2. §, 1323. k., 1324. k., 1330. k.).

¹⁵⁶ A büntető törvények szoros értelmezése illeszkedik a büntetések alkalmazásának többi alapelveéhez, miszerint azok utolsó lépésnek számítanak (1317. k., 1341. k.), illetve ha a büntetendő cselekmény elkövetése után a törvény megváltozik, a tettes számára a kedvezőbb törvényt kell alkalmazni (1313. k. 1. §), vagy ha a későbbi törvény eltörli a törvényt vagy legalább a büntetést, a büntetés rögtön megszűnik (1313. k. 2. §).

¹⁵⁷ E kérdés átfogó bemutatásához lásd PERICLES FELICI: Una questione elegante: Favorevole o odiosa la norma penale. *Communicationes* 1978/10, 273–280.

¹⁵⁸ Tipikus példa a pápai szék üresedése és a pápaválasztás alatt elkövethető bűncselekményekre vonatkozó büntető rendelkezések, amelyek nem a CIC-ben, hanem a pápaválasztást szabályozó *Universi Dominici Gregis* kezdetű apostoli konstitúcióban vannak szabályozva. Vö. II. JÁNOS PÁL, Const. Ap., *Universi Dominici Gregis*. nr. 55–61, 1996. II. 22. AAS 1996/88, 329–331., magyarul: PM 2005, 32–33.

Előfordulhat az a ritka eset, hogy a *ratio legis* és a büntető törvényekre vonatkozó 18. kánon, miszerint a büntető törvényeket szorosan kell értelmezni, szembekerül egymással. Ilyen esetekben a *ratio legis* erősebb elvnek tűnik. Problémás esetekben azonban hiteles törvénytárgyalás szokott születni. Ilyen volt az 1988-ban az 1398. büntető kánonra, az abortuszra vonatkozó pápai megerősítéssel kiadott magyarázat. Ez a magyarázat kimondja, hogy nemcsak a méhen belüli terhesség-megszakítás, hanem a méhben meg nem telepedett, megtermékenyített petesejt elpusztítása is abortusznak számít.¹⁵⁹ Ezzel a Törvénytárgyaló Pápai Tanács annak adott hangot, hogy bár büntető törvényről van szó, azt nem szorosan, hanem tágan kell értelmezni. Ez logikus, ha az 1398. kánon értelmét nézzük, ami az emberi élet védelme, s amit nem lehet minimálisra leszűkíteni, hanem minél tágabb horizonton kell azt biztosítani.¹⁶⁰

2. Jogok szabad gyakorlását korlátozó törvények

A Törvénykönyv ez esetben is általános megfogalmazást használ. Ezért többen megjegyezték, hogy sem a jogok szabad gyakorlását korlátozó törvények, sem a kivételre vonatkozó kategória nincs megfelelően kidolgozva a kánonjogban.¹⁶¹ Jogok szabad gyakorlását korlátozó törvények alá szokták sorolni a jogcselekményt érvénytelenítő és jogképeséget megsemmisítő törvényeket (10. k.). Ilyen lehet a krisztushívők (208–223. k.) vagy a klerikusok (224–231. k.) állapotából származó valamelyik jog korlátozása.¹⁶² Tipikus korlátozó törvények a házassági akadályok (1083–1094. k.), hiszen ezek korlátozzák a *ius connubii*-t, a házassághoz való jog gyakorlását (219. k., 1058. k.). A jogok szabad gyakorlásának korlátozása azoknak a jogoknak a korlátozása is, amelyek nem a személy állapotából, hanem a hivatalából vagy megbízásából – *fakultásából* – származnak (pl. gyóntatási felhatalmazás 630. k. 4. §, 985. k.). Ezeket is szorosan kell értelmezni.

3. Törvény alóli kivétel

Az utolsó kategória, mikor a Törvénykönyv szerint szorosan kell a törvényeket magyarázni, a törvény alóli kivételt meghatározó törvények. Mivel, ahogy említettük, többen úgy vélik, hogy ez a kategória nincs megfelelően kidolgozva a kánonjog területén, az ide vonatkozó kritikus felvetés is meglehetősen sok. Ilyennek számítanak azok az egyetemes vagy részleges törvények, amelyek egy általánosabb törvény alól

¹⁵⁹ Vö. PCI, Resp., 1988. I. 19. AAS 1988/80, 1818.

¹⁶⁰ Vö. II. JÁNOS PÁL, Enc., *Evangelium vitae*. n. 58, 1995. III. 25., AAS 1995/87, 467., magyarul: PM XXVI, 83. Lásd még ÁNGEL MARZOA: Extensión del concepto penal de aborto. *Ius canonicum* 1989/58, 577–585.

¹⁶¹ Vö. GOMMARUS MICHIELS: *Normae generales juris canonici. Commentarius libri I codicis juris canonici*. Lublin: Universitas Catholica, 1929, 573–576.; LUIGI CHIAPPETTA: *Il Codice di Diritto Canonico, commentato giuridico-pastorale*. Napoli: Dehoniane, 1988, I. Vol. 38–39.; CABREROS DE ANTA i. m. 158–159.

¹⁶² A jogok szabad gyakorlásának a korlátozása a Kódex szerint történhet egyházi közérdekből (223. k.). Azonban a közérdeket szorosan kell értelmezni.

meghatározott esetekben kivételt engednek. A Törvénykönyv egyes kánonjaiban viszonylag gyakori az erre vonatkozó utalás, hacsak a törvény másképp nem rendelkezik – „*nisi aliud constet*”. Egyes szerzők a kivétel alatt csak az olyan különös és részleges törvényeket értik, amelyek az egyetemes törvények alól engednek kivételt (pl. 931. k. 1. §). Ezeket a törvényeket – és itt nem egyedi közigazgatási intézkedésekről, azaz kiváltságról vagy felmentésről van szó, hiszen ezek nem törvények – kell szorosán értelmezni.¹⁶³ Mivel azonban a kánon szövegéből nem következtethetünk arra, hogy a jogalkotó kivétel alatt csak a részleges törvények adta kivételt értené, logikusabb, ha minden olyan akár egyetemes akár részleges törvényre gondolunk, ami egy konkrét, de általánosabb törvényhez képest kivételt enged.

Összefoglalás

A törvényt magyarázat az Egyházban, mint a világi jogban is rendkívül összetett tevékenység. Ezért érthető, hogy ennek az összetett rendszernek csak egy kis szelete került bemutatásra az Egyházi Törvénykönyvben (16–18. k.).¹⁶⁴ A törvényt magyarázat összetettségét jelzi az is, hogy nemcsak hivatalos definíció nincsen a törvényt magyarázat kapcsán, hanem még a jogászok is tartózkodnak attól, hogy meghatározást adjanak. Mivel egy nagy jogi hagyománnyal rendelkező jogelméleti kérdéssről van szó, az egyházjog területén is felhasználjuk azokat a kifejezéseket és hermeneutikai módszereket, amelyek a világi jog területén kialakultak. Előfordulhat azonban, hogy az Egyház sajátos felépítéséből és küldetéséből adódóan a kifejezések alatt nem teljesen ugyanazt értjük. Ez a sajátos küldetés és hierarchikus felépítés a hermeneutikai és interpretációs módszerek határait is jelenti. Így nem fogadható el az Egyházban a törvény szövegétől elrugaszkodott, a törvényhozó eredeti szándékát figyelmen kívül hagyó evolúciós magyarázati módszer. Bár a tág értelemben vett törvényt magyarázatban Krisztus egész népe részt vesz, az Egyház hatályos jogában csak a magyarázatok egy részével találkozunk: kifejezetten a hiteles törvényt magyarázattal, és bennfoglaltan a magán magyarázattal. A hiteles törvényt magyarázat lehet a törvény módjára kiadott magyarázat, amit a jogalkotó és az általa ezzel a feladattal megbízott szerv végezhet. Ezzel a feladattal az egyetemes Egyház szintjén állandó jelleggel a Pápai Törvényt magyarázó Tanács van megbízva. A hiteles törvényt magyarázat lehet egyedi közigazgatási intézkedés és bírói ítélet útján kiadott magyarázat is. Mind a mai napig vita tárgyát képezi a kánonjogászok között annak eldöntése, hogy a törvényhozó hatalommal nem rendelkező hatóság által kiadott ilyen magyarázatok hiteles magyarázatnak számítanak-e? A kérdésben pro és kontra vélemények egyaránt vannak, de idevonatkozó norma hiányában egyik mellett sem köteleződhetünk el végérvényesen. A magyarázatok másik nagy csoportját képezik a magán magyarázatok. A CIC 17. kánonja pontos, de sokak szerint nem kimerítő listát tartalmaz arra vonatkozóan, hogy melyek

¹⁶³ „[...] Pensiamo che si debbono intendere le leggi speciali che derogano ad una norma generale. Si tratta di leggi speciali che in qualche modo restringono quelle più generali.” DE PAOLIS i. m. 300. Lásd még MICHIELS i. m. 576–577.

¹⁶⁴ Vö. GIACCHI i. m. 3.

a törvénytárgyalás szabályai. Ezért sokan a főszabályt és a négy kiegészítő szabályt tartalmazó listát különböző szempontok szerint kiegészítik. Ez egyrészt érthető, hiszen tényleg vannak objektív szempontok, mint például a kánoni hagyomány (6. k. 2. §), vagy a teológiai elvek, amelyek bár nem szerepelnek a 17. kánon szövegében, de figyelembe lehet, sőt sok esetben kell is őket venni a törvény tárgyalásánál. Másrészt azonban a tárgyalási szabályok túlságosan elvont elvek alapján való megalkotása, vagy túlzott kiszélesítése veszélyes lehet a törvénytárgyalás objektivitására és így a jogbiztonságra nézve. A törvény tárgyalója bármelyik szabályt alkalmazza is, mindig azzal a szándékkal kell tennie, hogy a törvényhozó eredeti szándékát megtalálja. Néhányszor a Törvénykönyv meghatározza azokat az eseteket, amikor a törvényeket szorosan kell értelmezni (18. k.). Ilyen a büntető, a jogok szabad gyakorlását szabályozó és a kivételeket meghatározó törvények tárgyalása. Amíg a két utolsó esetben a fő problémát a kérdések nem elég alapos kánoni kidolgozása jelenti, addig a büntető törvények tárgyalása jogfilozófiai kérdést vet fel. Ez abból adódik, hogy bizonyos büntetendő cselekmények esetén a szoros értelmezéstől mint szabálytól el lehet, sőt egyes esetekben el kell térni. Ezt bizonyítja az abortusz büntetése vonatkozó 1398. kánon hivatalos kiegészítő tárgyalása is. Itt az általános elvvel ellentétes kiegészítő hivatalos tárgyalás született. Ennek oka az emberi élet védelme, amelyet nem lehet jogtechnikai elv alapján minimálisan értelmezni, hanem azt minden jogrendszernek a legszélesebb dimenzióban kell védeni. Ez is annak bizonyítéka, hogy a törvények értelmezése annyira összetett tevékenység, hogy bizonyos mozgástér még az általános technikai és hermeneutikai elvek mellett is van.

